

Tartu Ülikool
Loodus- ja täppisteaduste valdkond
Ökoloogia ja maateaduste instituut
Geograafia osakond

Bakalaureusetöö geograafias (12 EAP)

**Rahvastiku kahanemisprotsessid Eesti linnades:
muutustega toimetulekute strateegiad**

Ruben Pütt

Juhendaja: PhD Anneli Kährik

Tartu 2026

Annotatsioon

Rahvastiku kahanemisprotsessid Eesti linnades: muutustega toimetulekute strateegiad

Rahvastiku kahanemine mõjutab paljude Eesti linnade demograafilist, majanduslikku ja ruumilist arengut. Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, milliseid toimetulekustrateegiaid rakendavad erinevad Eesti linnad kahaneva rahvastikuga oludes. Töö keskendub Narva, Valga ja Räpina piirkonnale. Uurimuses kasutatakse Statistikaameti rahvastikuandmeid aastatest 2015-2025, kohalike omavalitsuste arengudokumente, üldplaneeringuid ja kolme poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Andmeid analüüsitakse kirjeldava statistika ja kvalitatiivse sisuanalüüsi abil. Tulemused näitavad, et rahvastiku kahanemine avaldub uuritud linnades erinevalt ning sõltub linna suurusest, asendist, majandusstruktuurist ja kohaliku omavalitsuse võimalustest. Narvas põimuvad kasvule suunatud eesmärgid kohanemispõhiste meetmetega. Valgas on oluline piiriülene koostöö ja linnaruumi korrastamine. Räpinas keskendutakse olemasoleva elukeskkonna, teenuste ja kogukondliku toimimise säilitamisele. Selgub, et kahanevad linnad vajavad kohapõhiseid ja realistlikke arengustrateegiaid.

Märksõnad: rahvastiku kahanemine, kahanevad linnad, linnaplaneerimine, kohalik omavalitsus, Eesti linnad

CERCS kood: S230 – Sotsiaalne geograafia

Abstract

Population Shrinkage Processes in Estonian Cities: Strategies for Coping with Change

Population shrinkage affects the demographic, economic and spatial development of many Estonian cities. The aim of this bachelor's thesis is to examine which coping strategies are used by Estonian cities under conditions of population decline. The study focuses on the cases of Narva, Valga and Räpina. The research is based on population data from Statistics Estonia for 2015-2025, municipal development documents and comprehensive plans, and three semi-structured expert interviews. The data are analysed using descriptive statistics and qualitative content analysis. The results show that population shrinkage takes different forms in the selected cities and depends on their size, location, economic structure and local governance capacity. In Narva, growth-oriented aims are combined with adaptation-based measures. In Valga, cross-border cooperation and urban renewal are important and in Räpina, the focus is on maintaining the existing living environment, services and community

functions. The thesis concludes that shrinking cities need place-based and realistic development strategies.

Keywords: population shrinkage, shrinking cities, urban planning, local government, Estonian cities

CERCS code: S230 – Sotsiaalne geograafia

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Teoreetiline ülevaade	7
1.1 Linnade kahanemine kui nähtus	7
1.2 Linnade kahanemist põhjustavad tegurid	7
1.3 Linnade kahanemisega toimetulekustrateegiad	9
2. Andmed ja metoodika	11
2.1 Uurimisala ja uurimisobjekt	11
2.2 Andmeallikad	12
2.2.1 Sekundaarandmed	12
2.2.2 Primaarandmed	12
2.3 Andmete kogumine ja töötlemine	13
3. Ruumilised rahvastikumuutused Eestis	17
3.1 Rände- ja sündimustrendid	17
3.1.1 Loomulik iive maakondades	19
3.1.2 Rahvastikuproгноosid ja kahanemise piirkondlik muster	19
3.2 Ruumilised sotsiaalmajanduslikud erinevused	20
4. Tulemused: Narva, Valga ja Räpina arengustrateegiad ja nende analüüs	23
4.1 Narva	23
4.1.1 Narva rahvastiku muutused	23
4.1.2 Kahanemise strateegiline käsitlus ja meetmed	25
4.1.3 Narva intervjuu tulemused	27
4.2 Valga	29
4.2.1 Valga rahvastiku muutused	29
4.2.2 Valga kahanemise strateegiline käsitlus ja meetmed	31
4.2.3 Valga intervjuu tulemused	32
4.3 Räpina	34
4.3.1 Räpina rahvastiku muutused	34
4.3.2 Räpina kahanemise strateegiline käsitlus ja meetmed	36
4.3.3 Räpina intervjuu tulemused	37
4.4 Linnade võrdlus	39
5. Arutelu	40
6. Kokkuvõte	46
Summary	47
Tänuavaldused	48
Kasutatud allikad:	49
Lisad	54
Lisa 1. Joonised	54
Lisa 2. Intervjuu läbiviimine	56
Lisa 3. Lihtlitsents	62

Sissejuhatus

Rahvastiku kahanemine on viimastel aastakümnetel kujunenud oluliseks arenguprotsessiks paljudes Euroopa linnades, mõjutades linnade nii demograafilist struktuuri, majanduslikku toimimist kui ka ruumilist arengut. Linnade rahvaarvu vähenemine ei ole enam erandlik nähtus, vaid laialdaselt levinud protsess, mida käsitletakse rahvusvahelises teaduskirjanduses mõiste *urban shrinkage* all (Haase *et al.* 2017; Mallach *et al.* 2017). Rahvastiku kahanemine on seotud mitmete omavahel põimunud teguritega, sealhulgas madala sündimuse, rahvastiku vananemise, väljarände ning majandusstruktuuri muutustega (Zhang, Ochiai 2024).

Traditsiooniliselt on linnade arengut käsitletud kasvuparadigma kaudu, mille kohaselt rahvaarvu suurenemist peetakse positiivseks ning kahanemist ajutiseks või soovimatuks kõrvalekaldeks. Viimaste kümnendite uurimused on aga näidanud, et paljude linnade puhul on rahvastiku kahanemine pikaajaline ja struktuurne protsess, millele ei ole realistlik vastata ainult kasvu taastamise põhimõtetega (Mallach *et al.* 2017; Hackworth 2014). Tähelepanu on hakatud rohkem pöörama küsimusele, kuidas linnad kahaneva rahvastikuga kohanevad ning milliseid strateegiaid nad selleks rakendavad.

Rahvastiku kahanemisega kaasnevad linnades sageli elamute alakasutus, infrastruktuuri ja avalike teenuste kohandamise vajadus. Lisaks veel sotsiaalsete ja ruumiliste ebavõrdsuste süvenemine (Haase *et al.* 2017). Samas ei käsitleta seda enam üksnes probleemina, vaid ka võimalusena linnade arengu ümbermõtestamiseks. Keskendutakse elukeskkonna kvaliteedile, ruumilisele sidususele ja kestlikkusele (Sroka 2022). Sellest vaatenurgast on esile tõusnud mitmesugused toimetulekustrateegiad, näiteks nutika kahanemise (*smart shrinkage*) ja vastupidavuse (*resilience*) käsitlused, mis rõhutavad pigem olukorraga kohanemist (Eraydin & Ozatağan 2021; Jin *et al.* 2024).

Eriti teravalt avaldub rahvastiku kahanemine postsotsialistlikes riikides, kus demograafilised muutused on seotud majandusliku restruktureerimise, regionaalse ebavõrdsuse ja ääremaastumise protsessidega (Mykhnenko 2023). Statistikaameti andmetest tuleb välja, et mitmed Eesti linnad ja väikeasulad on viimastel aastakümnetel kogenud ulatuslikku rahvastiku vähenemist, mis seab kohalikele omavalitsustele märkimisväärsed väljakutseid linnaruumi planeerimisel ja arengusuundade määratlemisel (Statistikaamet 2025). Seda on käsitletud ka postsotsialistliku linnaruumi eripärade kaudu, tuues esile tööstuslinnade rolli muutumise ja piirkondlike arenguerinevuste süvenemise (Pavlova 2025).

Eesti linnaplaneerimise ja regionaalarengu aruteludes rahvastiku kahanemisega kohanemise strateegiad seni suhteliselt vähe käsitletud. Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas on mitmed linnad kahaneva rahvastiku tingimustes oma planeerimis- ja arengupoliitikat teadlikult kohandanud, samas kui Eestis keskenduvad arengudokumendid sageli endiselt majanduskasvu soodustamisele ja piirkondade järeleaitamisele. Seetõttu on vajalik ajakohane uurimus, mis analüüsib, kuidas Eesti linnad kahaneva rahvastiku tingimustes tegelikult toime tulevad ja milliseid strateegiaid kohalikud omavalitsused nende muutustega kohanemiseks rakendavad.

Bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja, milliseid toimetulekustrateegiaid rakendavad Eesti linnad kahaneva rahvastikuga oludes. Töö keskendub rahvastiku kahanemise ruumilisele ja demograafilisele väljendumisele ning kohalike omavalitsuste vastustele nendele arengutele, tuginedes kolme Eesti piirialal paikneva kahanemislinnalise asustusüksuse – Narva, Valga ja Räpina – näitele. Valitud asustusüksused erinevad nii oma suuruse, regionaalse rolli kui ka kohaliku omavalitsuse institutsionaalse konteksti poolest, mis võimaldab analüüsida rahvastiku kahanemise erinevaid avaldumisvorme Eesti eri piirkondades (Statistikaamet 2025). Nende linnade võrdlemisel analüüsitakse rahvastiku kahanemise erinevaid regionaalseid ja funktsionaalseid eripärasid ning hinnatakse, milliseid strateegiaid rakendavad kohalikud omavalitsused kahaneva rahvastiku tingimustes toimetulemiseks. Töö eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmised uurimisküsimused:

1. Millised linnad Eestis on rahvastiku kahanemise trendide poolest kõige enam puudutatud ning milliste tegurite koosmõju on sellise olukorra põhjustajaks?
2. Millised rahvastikunäitajad iseloomustavad Narvat, Räpinat ja Valgat kahaneva rahvastikuga oludes?
3. Kuidas teadvustatakse, mõtestatakse ja on rakendatud erinevaid toimetulekustrateegiaid valitud asustusüksustes rahvastiku kahanemisest tulenevate arengutega toimetulemiseks?

Uurimuses on koostatud Statistikaameti rahvastikuandmete kvantitatiivse analüüsi kui ka kvalitatiivse kontentanalüüsi põhjal. Kvalitatiivne kontentanalüüs toetub teaduskirjandusele, kohalike omavalitsuste arengudokumentidele ning ekspertintervjuudele. Selline ülesehitus aitab paremini teadvustada, kuidas rahvastiku kahanemine mõjutab Eesti piirialadel paiknevaid linnasid ning milliseid on võimalused ja piirangud kohalikel omavalitsustel nende arengutega toimetulekuks.

Uurimistöö sissejuhatusele järgneb teoreetiline peatükk, kus käsitletakse rahvastiku kahanemise mõistet ja peamisi teoreetilisi käsitusi linnauuringutes, pöörates tähelepanu nii rahvusvahelisele kui ka postsotsialistlikule kontekstile. Seejärel antakse ülevaade rahvastiku kahanemisega seotud toimetulekustrateegiatest ning linnaplaneerimise ja poliitikaraamistike rollist kahaneva rahvastikuga linnades. Metoodika peatükis kirjeldatakse töös kasutatud andmeallikaid ja analüüsimeetodeid. Tulemuste peatükis esitatakse rahvastiku kahanemise ruumiline ja demograafiline väljendumine Narvas, Räpinas ja Valgas. Uuritakse nähtuse põhjuseid ning analüüsitakse nende asustusüksuste toimetulekustrateegiaid. Arutelu peatükis seotakse saadud tulemused varasema teaduskirjandusega ning hinnatakse rakendatud strateegiate võimalusi kui ka piiranguid. Töö lõppeb kokkuvõttega, kus esitatakse peamised järeldused ja tuuakse välja edasiste uuringute vajadus või olulisus.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Linnade kahanemine kui nähtus

Linnade kahanemine on pikaajaline rahvaarvu vähenemine, millega kaasnevad muutused linna majanduslikus, sotsiaalses ja ruumilises toimimises. Kahanemist ei käsitleta üksnes demograafilise muutusena, vaid laiema linnalise ümberkujunemise protsessina. Mallach *et al.* (2017) toovad välja, et linnade kahanemine on mitmemõõtmeline nähtus, mille keskmes on rahvastiku vähenemine. Selle mõju ulatub elamufondi kasutusse, teenuste kättesaadavusse ja linnaruumi toimimisse. Seetõttu tuleb kahanemist siduda majanduslike, ruumiliste ja institutsionaalsete muutustega. Zhang ja Ochiai (2024) toovad oma kirjanduse ülevaates esile, et linnade kahanemine on viimastel aastakümnetel kujunenud iseseisvaks uurimisvaldkonnaks, kuna paljud linnad ei ole pärast rahvastiku vähenemise algust enam kasvule tagasi pöördunud.

1.2 Linnade kahanemist põhjustavad tegurid

Linnade kahanemist põhjustavad mitmed omavahel seotud tegurid. Seda ei saa taandada ühele põhjusele. Kahanemine kujuneb majanduslike, demograafiliste, ruumiliste ja institutsionaalsete protsesside koosmõjul. Linnageograafias ja regionaalarengu käsitlustes nähakse kahanemist struktuurse muutusena, mis ei väljendu ainult rahvaarvu vähenemises, vaid ka linna majandusliku rolli, teenuste ja ruumilise arengu muutumises (Cai *et al.* 2026).

Linnade kahanemise üks peamisi põhjuseid on majanduslikud muutused. Kahanemist seostatakse sageli majandusliku restruktureerimise ja deindustrialiseerumisega, mille käigus traditsioonilised tööstusharud vähenevad või kaovad. Globaliseerumise mõjul on osa tootmisest liikunud madalamate kuludega piirkondadesse, mistõttu on paljud tööstuslinnad kaotanud töökohti. See nõrgestab kohalikku majandust, vähendab sissetulekuid ja investeeringuid ning muudab linna vähem atraktiivseks nii elanikele kui ka ettevõtetele (Ma, Yoon 2025). Kohaliku majanduse nõrgenemine vähendab ka omavalitsuse tulubaasi, mistõttu on keerulisem pakkuda avalikke teenuseid ja hoida korras taristut. Eriti teravalt on need protsessid avaldunud postsotsialistlikes linnades, kus majanduslik restruktureerimine toimus kiiresti ja institutsionaalne kohanemisvõime oli piiratud (Pavlova 2025). Sellistes tingimustes ei ole paljud linnad suutnud uue majandusolukorraga kohaneda, mis on süvendanud rahvastiku vähenemist (Mykhnenko 2023).

Majanduslike protsessidega on tihedalt seotud regionaalsed arenguerinevused, mis mõjutavad linnade kahanemise ruumilist mustrit. Paljudes riikides koonduvad töövõimalused, kapital ja teenused suurematesse linnadesse, mistõttu väiksemad ja kaugemad linnad kaotavad nii elanikke kui ka majanduslikku aktiivsust. Seda protsessi kirjeldatakse periferiseerumisena, mille käigus piirkondade areng sõltub üha enam välistest otsustest ja ressurssidest (Großmann *et al.* 2024). Periferiseerumist ei kujunda ainult turuprotsessid, vaid ka poliitilised otsused, näiteks investeeringute ja taristu jaotumine, mis võib eelistada keskusi äärealade arvelt.

Linnade kahanemine avaldub ka füüsilises linnakeskkonnas. Elanike arvu ja majandusliku aktiivsuse vähenedes suureneb kasutuseta hoonete ja tühjade elamute osakaal. Hooldamata hooned ja lagunev taristu muudavad linnaruumi vähem atraktiivseks ja raskemini kasutatavaks. Tühjenev elamufond võib langetada kinnisvara väärtust, halvendada sotsiaalset keskkonda ja suurendada kuritegevusriski, mis vähendab piirkonna elukvaliteeti (Kim, Kim 2026). Halvenev elukeskkond võib omakorda soodustada väljarännet ja vähendada investeerimise huvi. Samal ajal peavad omavalitsused väheneva tulubaasi juures ülal pidama alakasutatud taristut.

Lisaks majanduslikele ja ruumilistele teguritele mõjutavad linnade kahanemist ka institutsionaalsed ja poliitilised tegurid. Kahanemisega toimetulek sõltub sellest, kas kohalikul tasandil probleemi teadvustatakse ja milliseid otsuseid selle põhjal tehakse. Uuringud on näidanud, et linnade kahanemist sageli ignoreeritakse või eitatakse, sest selle tunnistamine tähendab negatiivsete arengutrendide avalikku omaksvõttu (Marjanović, Lilius 2025). Passiivse lähenemise korral jäävad vajalikud kohanemisstrateegiad sageli välja

töötamata või rakendamata ning kahanemine süveneb. Riiklikud poliitikad ja institutsionaalsed raamistikud toetavad või pidurdavad piirkondade arengut sõltuvalt ressursside jaotamisest ja regionaalpoliitika prioriteetidest.

Demograafilised protsessid, eelkõige elanike arvu vähenemine ja vananemine, on linnade kahanemise kõige nähtavamad ilmingud. Samas ei ole need alati iseseisvad algpõhjused, vaid kujunevad sageli teiste tegurite tagajärjel. Majanduslike võimaluste vähenemine ja regionaalne ebavõrdsus soodustavad selektiivset rännet, mille käigus lahkuvad eelkõige nooremad ja kõrgema kvalifikatsiooniga inimesed. Selle tulemusel suureneb vanemaealiste osakaal ja väheneb tööeline elanikkond, mis piirab piirkonna majanduslikku arengupotentsiaali ning suurendab sotsiaalteenuste koormust (Kim 2024). Seega ei ole demograafilised muutused ainult kahanemise tagajärg, vaid süvendavad omakorda majanduslikke ja sotsiaalseid probleeme.

Majanduslik restruktureerimine viib sageli töökohtade kadumiseni, mis soodustab väljarännet ning vähendab nõudlust elamispinna ja teenuste järele. Väiksem nõudlus halvendab linnaruumi kvaliteeti ja vähendab piirkonna atraktiivsust, mis omakorda süvendab majanduslikku langust. Strateegilise juhtimise puudumisel võib kujuneda nõiaring, kus majanduslikud, demograafilised ja ruumilised probleemid tugevdavad üksteist (Ma, Yoon 2025; Liu, Song 2026). Linnade kahanemist tuleks käsitleda nende tegurite koosmõjus, mitte eraldiseisvate põhjuste kaudu.

1.3 Linnade kahanemisega toimetulekustrateegiad

Varasemates linnaplaneerimise käsitlustes domineeris sageli kasvule orienteeritud loogika, kuid uuemas teaduskirjanduses käsitletakse rahvastiku kahanemist üha enam püsiva arengu tingimused, millega tuleb kohaneda (Eraydin, Ozatağan 2021). Seetõttu ei keskendu toimetulekustrateegiad ainult rahvastiku kasvu taastamisele, vaid ka linna toimimise kohandamisele kahaneva rahvastiku tingimustes.

Zhang ja Ochiai (2024) eristavad kahte peamist lähenemist: kasvule orienteeritud strateegiaid ja kohanemispõhiseid strateegiaid. Esimeste eesmärk on rahvastiku vähenemist peatada, teised lähtuvad aga eeldusest, et kahanemine on pikaajaline ja sageli pöördumatu protsess. Kohanemispõhine lähenemine on olulisem piirkondades, kus rahvastiku kasvu taastumine ei ole realistlik. Sellisel juhul keskendutakse eelkõige linna toimimise kvaliteedile ja kestlikkusele (Cai *et al.* 2026).

Kohanemispõhiste strateegiatega keskmes on sageli targa kahanemise kontseptsioon, mis toetub linna elujõulisuse säilitamisele väheneva rahvastiku tingimustes. Selle lähenemise puhul keskendutakse olemasolevate ressursside tõhusamale kasutamisele, linnaruumi ümberkorraldamisele ja teenuste kohandamisele vähenenud nõudlusega (Mykhnenko 2023). Kahanemine ei tähenda seega tingimata ühesuunalist allakäiku, vaid võib teatud tingimustel toetada ka linna vastupanuvõimet (Jin *et al.* 2026). Kohanemispõhised strateegiad eeldavad poliitilist valmisolekut käsitleda kahanemist planeerimise lähteolukorrana, mitte üksnes probleemina, mida tuleb kasvuga ületada (Mallach *et al.* 2017; Jin *et al.* 2024).

Euroopa linnades väljenduvad toimetulekustrateegiad sageli linnaruumi ümberkujundamises, näiteks alakasutatud alade uues kasutuses, taristu optimeerimises või linnaruumi teadlikus vähendamises. Samas ei piisa üksnes ruumilistest lahendustest, vaid need peavad olema seotud majanduslike ja sotsiaalsete meetmetega, et tagada linna pikaajaline toimimine (Cai *et al.* 2026).

Põhjamaade, näiteks Soome kogemus pakub täiendavat vaatenurka. Soomes on rahvastiku vähenemine ja vananemine levinud eelkõige väiksemates linnades ja maapiirkondades. Keskendutakse piirkondliku elujõulisuse säilitamisele ja teenuste ümberkorraldamisele. Olulisel kohal on omavalitsuste koostöö, mis aitab jagada ressursse ja säilitada teenuseid (Makkonen, Inkinen 2022). Soome linnade uuringud näitavad, et kahanemine ei vii kõikjal ühesuguse arenguni, vaid sõltub planeerimis- ja poliitikavalikutest ning kohalike eripärade arvestamisest (Kiviaho, Toivonen 2024).

Praktikas tekib sageli pinge kasvule orienteeritud ja kohanemispõhiste strateegiatega vahel. Ka piirkondades, kus rahvastiku vähenemine on pikaajaline trend, püütakse jätkuvalt taastada kasvu, mis võib viia ressursside ebatõhusa kasutamiseni (Mykhnenko 2023). Oluline on tunnistada kahanemist arengutingimusena ning kujundada poliitikaid tegelike demograafiliste ja majanduslike olude põhjal. Kuna linnade kahanemisega toimetulek ei põhine universaalsetel lahendustel, rõhutatakse kohapõhiste strateegiatega tähtsust (Xu *et al.* 2024).

Kasvule orienteeritud poliitikaid on kritiseeritud selle eest, et need püüavad kahanemist lahendada investeeringute ja elanike ligimeelitamise kaudu, arvestamata tegelikke demograafilisi trende. Hackworth (2014) rõhutab, et turupõhised lahendused ei pruugi kahanevates linnades anda soovitud tulemusi ning võivad süvendada ruumilist ja sotsiaalset ebavõrdsust.

Postsotsialistlikes linnades on kahanemise strateegiline käsitlus sageli erinenud Lääne-Euroopa linnade kogemusest. Mykhnenko (2023) selgitab, et Ida- ja Kesk-Euroopa linnades on rahvastiku kahanemine seotud 1990. aastate majandusliku ja institutsionaalse murranguga, mistõttu on kohanemine olnud keerulisem. Pavlova (2025) Eesti näitel kahanemist on sageli püütud lahendada kasvule orienteeritud strateegiate kaudu, hoolimata rahvastiku pikaajalisest vähenemisest. Großmann *et al.* (2024) rõhutavad, et postsotsialistlikes ja perifeersetes linnades kandub vastutus kahanemisega toimetulekul üha enam kohalikule tasandile, samal ajal kui riiklik ja regionaalne tugi on piiratud. See erineb Lääne-Euroopa praktikatest, kus kahanemine on sagedamini lõimitud mitmetasandilistesse poliitikaraamistikesse (Eraydin, Ozatağan 2021).

Mitmetasandiline valitsemine (*multi-level governance*) tähendab, et poliitikate kujundamine ja rakendamine toimub eri valitsemistasandite koostöös. Selles osalevad näiteks Euroopa Liidu institutsioonid, riik, piirkondlikud tasandid ja kohalikud omavalitsused (Ehnert *et al.* 2018). Linnade kahanemise kontekstis on see oluline, sest rahvastikum muutustega seotud probleemid ületavad sageli ühe omavalitsuse pädevuse. Kohalike omavalitsuste võime kahanemisega toime tulla sõltub ka riiklikust ja regionaalsest poliitikast, ressursside jaotusest ning eri tasandite koostööst (Mladenović *et al.* 2022).

2. Andmed ja metoodika

2.1 Uurimisala ja uurimisobjekt

Uurimisobjektiks on kolm Eesti piirialadel paiknevat asustusüksust: Narva, Valga ja Räpina. Linnad valiti uuringusse, kuna need võimaldavad võrrelda rahvastiku kahanemise erinevaid avaldumisvorme. Valik põhineb järgmistel kriteeriumidel:

1. Paiknemine riigipiiri lähedal, mis mõjutab nii rände protsesse kui ka majanduslikke sidemeid naaberriikidega;
2. Erinev suurus ja funktsionaalne roll asustussüsteemis, võimaldades võrrelda nii suuremate kui ka väiksemate linnade arengudünaamikat;
3. Rahvastiku muutustega seotud arenguprobleemide olemasolu, mis annab võimaluse analüüsida kohalike omavalitsuste strateegilisi valikuid.

Narva esindab suuremat postsotsialistlikku piirilinna, mille arengut on mõjutanud tööstuslik pool ja paiknemine Euroopa Liidu välispiiril (Narva Linnavolikogu 2022). Valga puhul on oluline piirilinnaline asend ja seotus Läti poolel paikneva Valka linnaga, mis mõjutab töötamist, teenuste kasutamist ja linnaruumi toimimist (Valga Vallavalitsus 2023). Räpina esindab väiksemat kahanevat linna, mille arengut suunavad kohaliku omavalitsuse arengudokumendid ning mida mõjutavad kaugus suurematest keskustest ja piiratud kohalikud töövõimalused (Räpina Vallavolikogu 2025). Selline valik võimaldab analüüsida, kuidas erineva suuruse ja arengutingimustega omavalitsused rahvastiku kahanemist mõtestavad ning milliseid toimetulekustrateegiaid nad rakendavad.

2.2 Andmeallikad

Töös kasutatakse nii sekundaarseid kui ka primaarseid andmeallikaid.

2.2.1 Sekundaarandmed

Rahvastikuandmed pärinevad Statistikaameti avalikust andmebaasist andmed.stat.ee, mis hõlmavad ajavahemikku 2015-2025. Analüüsis kasutatavad andmed kirjeldavad rahvaarvu muutust, vanuselist struktuuri ning rändesaldot. Need näitajad võimaldavad hinnata rahvastiku kahanemise ulatust ja iseloomu uuritavates linnades. Lisaks kasutatakse analüüsiks Narva, Valga ja Räpina kättesaadavaid arengustrateegiaid, üldplaneeringuid ning strateegilisi dokumente omavalitsuste ametlikelt veebilehtedelt. Eesmärgiga selgitada, kuidas on omavalitsustes käsitletakse rahvastiku kahanemist, milliseid prioriteete seatakse ning milliseid lahendusi probleemide leevendamiseks kavandatakse. Dokumentide analüüsimiseks kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit. Selle abil tuvastatakse peamised teemad ja rõhuasetused seoses rahvastiku kahanemisega. Sisuanalüüs on uurimismeetod, mille abil analüüsitakse tekstilisi andmeid leidmaks neis korduvaid teemasid, mustreid ja tähendusi (Columbia University n.d.).

2.2.2 Primaarandmed

Primaarandmetena kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, mis viidi läbi Narva, Valga ja Räpina kohalike omavalitsuste planeerimis- ja arenguvaldkonna spetsialistidega. Kokku viidi läbi kolm intervjuud ajavahemikus märts–aprill 2026 uurimistöö autori poolt. Intervjuud kestsid 35-38 minutit (vt tabel 1).

Tabel 1. Ekspertintervjuude ülevaade

KOV	Ametikoht	Intervjuude arv	Kestvus
Narva	Arhitektuuri linnaplaneerimiseameti direktor	1	35 minutit
Valga	Planeeringute juht ja spetsialist	1	35 minutit
Räpina	Planeeringute ja maakorralduse spetsialist	1	38 minutit

Intervjuude eesmärk on selgitada, kuidas omavalitsus tajub rahvastiku kahanemise protsessi, milliseid arengusuundi peetakse prioriteetseks ja kuidas strateegiadokumentides esitatud eesmärgid suhestuvad tegelike arengutega. Intervjuude analüüsimisel kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi vastuste süstematiseerimiseks, peamiste korduvate teemade ja seisukohtade esile toomiseks (Columbia University n.d.).

2.3 Andmete kogumine ja töötlemine

Statistikaameti andmed korrastati ja töödeldi Microsoft Exceli programmis. Excelit kasutati graafikute ja jooniste koostamiseks. Tabelid vormistati Google Docsis. Tulemused süstematiseeriti tabelite, jooniste ja kaartide kujul. Andmeid analüüsiti kirjeldava statistika abil, võrreldes rahvaarvu, vanuselise struktuuri ja rändesaldo muutusi ajas. Keskenduti pikaajalistele rahvastikutrendidele. Rahvastikuandmete ruumiliseks visualiseerimiseks koostati kaart ArcGIS Pro tarkvaras, kasutades Statistikaameti andmebaasist pärinevaid andmeid. Tabelid vormistati töö tekstis.

Strateegilised dokumendid koguti omavalitsuste ametlikelt veebilehtedelt. Analüüsis kasutati Narva, Valga ja Räpina linna arengukava ja üldplaneeringut. Dokumentidest eraldati rahvastiku kahanemist käsitlevad lõigud, arengueesmärgid ja kavandatud meetmed. Dokumendianalüüsi eesmärk oli selgitada, kuidas kohalikud omavalitsused käsitlevad rahvastiku kahanemist, milliseid arengusuundi seatakse ning milliseid meetmeid kavandatakse kahanemise mõjude leevendamiseks.

Dokumendianalüüsi tulemused süstematiseeriti võrdlevasse tabelisse. Tabelis kasutati järgmisi kategooriaid: kas rahvastiku kahanemist on dokumendis otseselt mainitud, kuidas kahanemist tõlgendatakse, milliseid arengueesmärke seatakse ning milliseid meetmeid kavandatakse. Kategooriad tuletati kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus, lähtudes dokumentides

esinevatest korduvatest teemadest ja rõhuasetustest. Teemade illustreerimiseks kasutati dokumentidest pärinevaid tsitaate.

Primaarandmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, mis võimaldasid käsitleda eelnevalt määratletud teemasid, säilitades samal ajal paindlikkuse küsimuste täpsustamiseks ja intervjuueeritavate vastuste süvendamiseks. Poolstruktureeritud intervjuu sobib hästi uurimaks keerukaid ja kontekstipõhiseid nähtusi, kuna see võimaldab kombineerida struktureeritud lähenemist ja avatud vestlusvormi, andes intervjuueeritavatele võimaluse väljendada oma kogemusi ja seisukohti vabalt.

Intervjuukava koostamisel lähtuti käesoleva töö uurimisküsimustest ning teoreetilisest raamistikust. Küsimused struktureeriti temaatilisteks plokkideks, mis hõlmasid rahvastiku kahanemise tajumist, selle põhjuseid, strateegilist käsitlust, rakendatud meetmeid ning tulevikuväljavaateid (vt lisa 2). Intervjuu alguses esitati tausta- ja sissejuhatavad küsimused, mis käsitlesid intervjuueeritava rolli, tööülesandeid ja seotust uuritava valdkonnaga. Selline lähenemine aitas luua konteksti ning soodustas sujuvat üleminekut sisulisemate küsimuste juurde.

Küsimustik koosnes peamiselt avatud tüüpi küsimustest, mis võimaldasid intervjuueeritaval oma vastuseid põhjalikult selgitada ning tuua esile isiklikke kogemusi ja hinnanguid. Vajadusel esitati intervjuu käigus täpsustavaid ja suunavaid lisaküsimusi, et süvendada arusaamist käsitletavatest teemadest ning täpsustada olulisi seisukohti. Selline paindlik lähenemine võimaldas koguda rikkalikku ja mitmetahulist kvalitatiivset andmestikku.

Enne põhiintervjuude läbiviimist viidi läbi prooviintervjuu Põlva Vallavalitsuse endise liikmega. Eesmärk oli testida intervjuukava arusaadavust, küsimuste loogilist ülesehitust ning hinnata intervjuu eeldatavat kestust. Prooviintervjuu käigus selgus, millised küsimused vajavad täpsustamist või ümber sõnastamist. Selle tulemusel tehti küsimustikus väiksemaid muudatusi, et parandada küsimuste selgust ja tagada nende parem vastavus uurimisküsimustele. Prooviintervjuus osalenud isikut lõplikku valimisse ei kaasatud.

Intervjuud viidi läbi ajavahemikus märts–aprill 2026 ning need toimusid veebikeskkonna vahendusel. Intervjuude kestvus jäi vahemikku 35–38 minutit, mis võimaldas käsitleda kõiki olulisi teemasid piisava põhjalikkusega. Intervjuu käigus järgiti eelnevalt koostatud kava, kuid vajadusel kalduti sellest kõrvale, et käsitleda intervjuueeritavate poolt esile toodud olulisi lisateemasid.

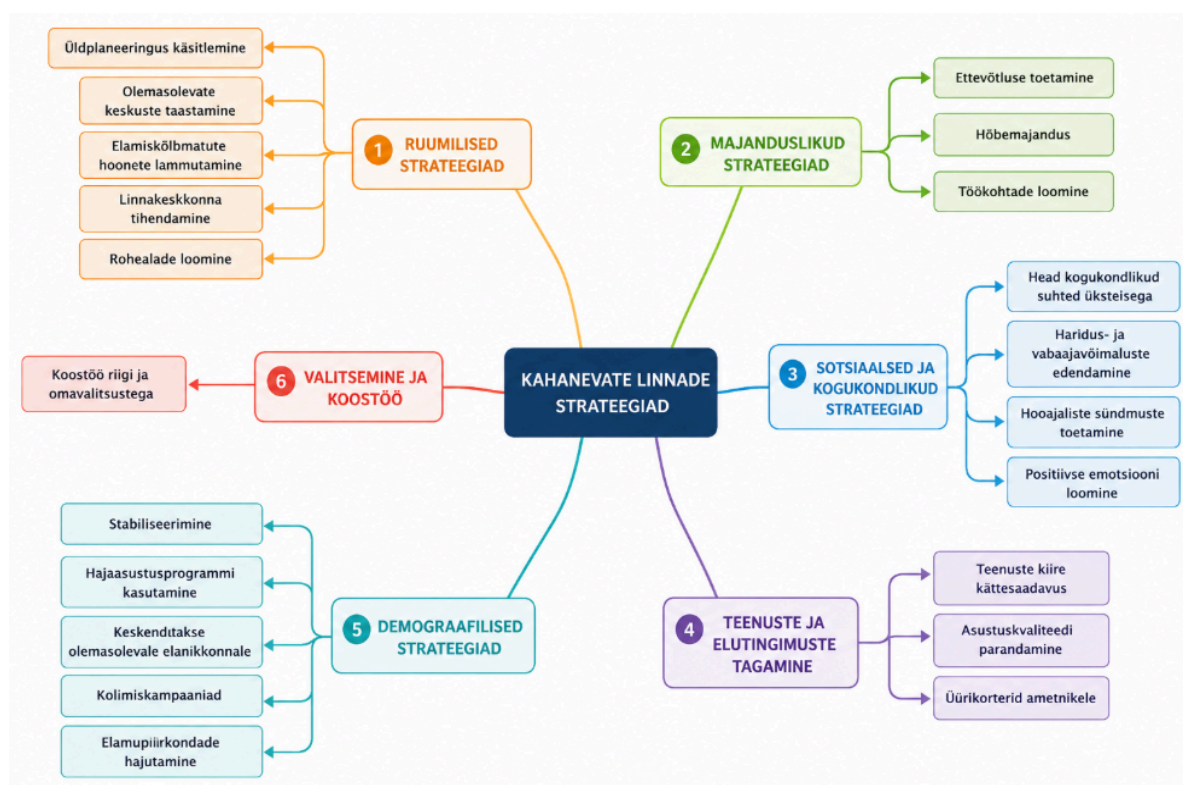
Enne iga intervjuu alustamist tutvustati osalejatele uuringu eesmärki ning selgitati, kuidas kogutud andmeid kasutatakse. Intervjueeritavatele küsiti teadlik nõusolek intervjuu salvestamiseks ning andmete kasutamiseks teadustöö raames. Samuti rõhutati, et osalemine on vabatahtlik ning intervjueeritaval on õigus igal ajal intervjuust loobuda ilma põhjendusi esitamata. Intervjueeritavatele anti teada, et kogutud andmeid kasutatakse anonüümselt ning neid ei seostata konkreetsete isikutega.

Intervjuud salvestati helifailidena, mis võimaldasid tagada andmete täpsuse ning vältida olulise informatsiooni kadumist. Pärast intervjuude läbiviimist transkribeeriti salvestised sõna-sõnalt tekstivormingusse. Transkriptsioonid anonüümistati, eemaldades või üldistades kõik isikut tuvastada võimaldavad andmed ning seejärel helifailid kustutati. Intervjueeritavatele viidatakse töös üldistatud kujul „vastaja“, et tagada konfidentsiaalsus. Kokku moodustas transkribeeritud intervjuude kogumaht 25 lehekülge teksti, mis võimaldas läbi viia põhjaliku kvalitatiivse analüüsi. Kogutud intervjuuandmeid kasutati üksnes käesoleva uurimuse eesmärkidel ning neid ei edastatud kolmandatele osapooltele. Andmete kogumisel ja töötlemisel lähtuti teadustöö eetilistest põhimõtetest, sealhulgas konfidentsiaalsuse kui ka andmekaitse nõuetest (Eesti Teadusagentuur 2023).

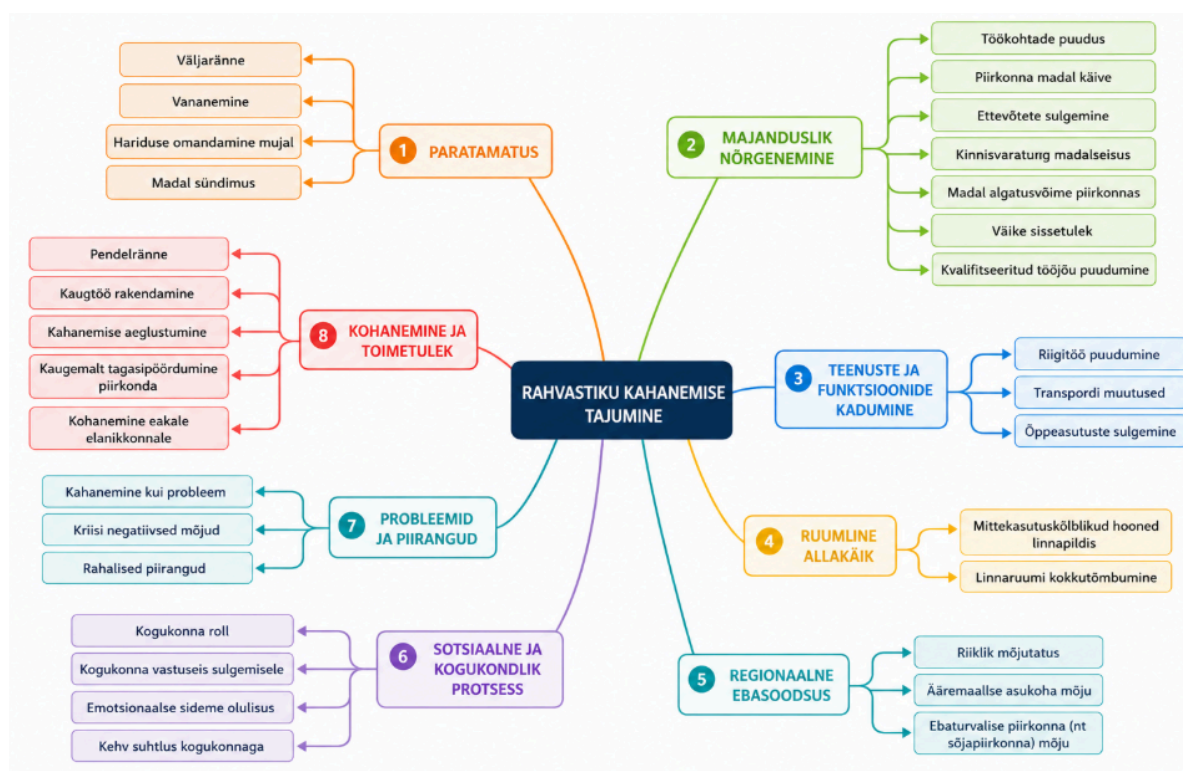
Intervjuude ja strateegiadokumentide analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille abil süstematiseeriti kogutud materjal ning toodi esile peamised korduvad teemad ja seisukohad (Columbia University n.d.). Analüüsiprotsess koosnes mitmest etapist. Esmalt loeti transkriptsioonid ja dokumendimaterjalid korduvalt läbi, et saada terviklik ülevaade kogutud andmetest. Seejärel tuvastati olulisemad teemad, korduvad mustrid ning tekstilõigud kodeeriti temaatiliste kategooriate alusel. Kodeerimine lähtus nii uurimisküsimustest kui ka teoreetilisest raamistikust.

Lisaks eristati strateegiate tüüpe, jagades need kasvupõhisteks, kohanemispõhisteks ja hübriidseteks lähenemisteks. Selline jaotus võimaldas võrrelda erinevate omavalitsuste lähenemisviise ning hinnata nende vastavust teoreetilistes käsitlustes esitatud mudelitele. Analüüsi käigus kasutati illustreerivaid tsitaate, mis võimaldasid esile tuua intervjueeritavate hinnanguid ja kogemusi, lisaks toetada analüütilisi järeldusi.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusel koostati kaks koodipuud, mille eesmärk oli süstematiseerida analüüsi käigus kujunenud peamised kategooriad. Esimene koodipuu koondab kahanevate linnade omavalitsuste strateegiaid ning teine rahvastiku kahanemise tajumisega seotud kategooriaid (vt joonis 1 ja 2).

Joonis 1. Kahanevate linnade omavalitsuste strateegiate kategooriad.

Joonis 2. Kahanevate linnade omavalitsuste rahvastiku tajumine.

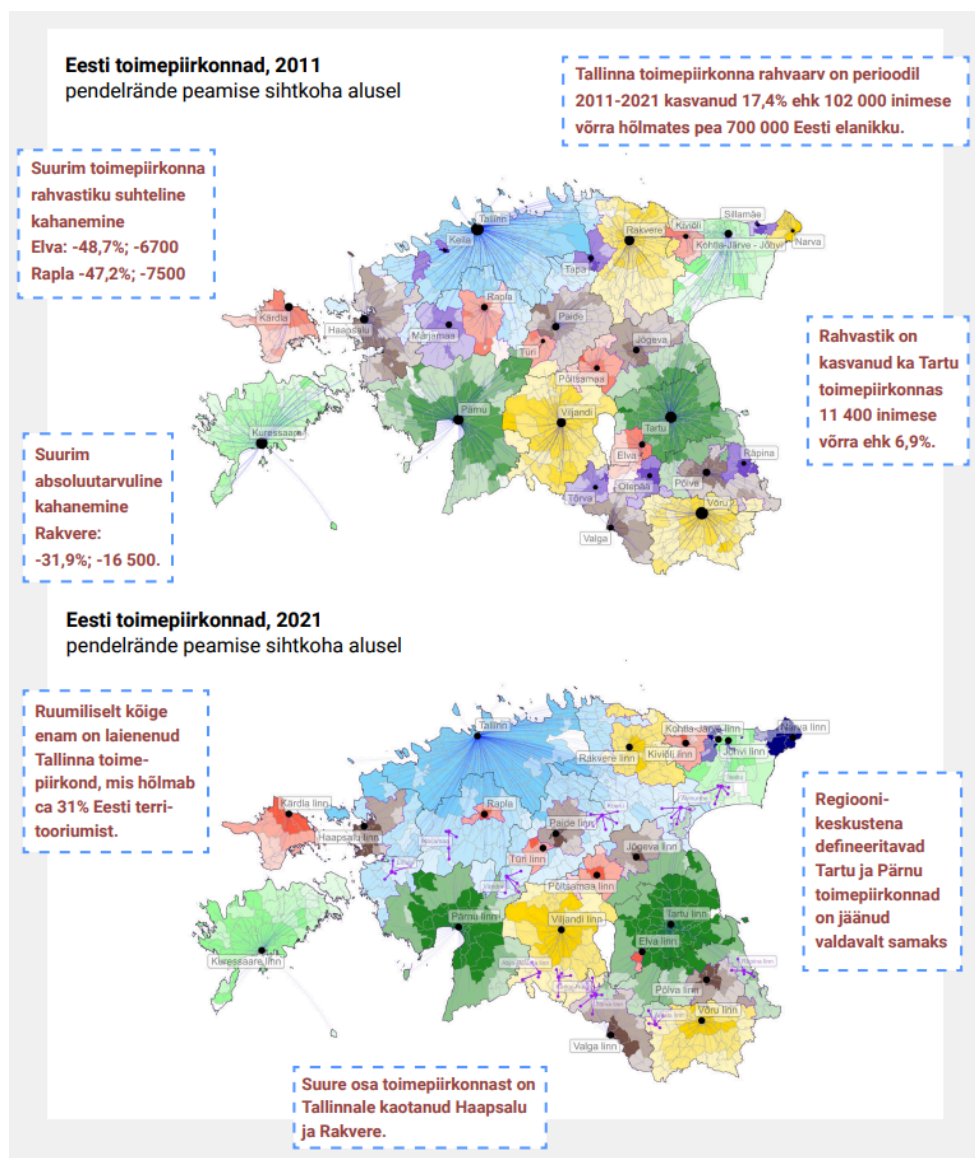
Uurimuses kombineeriti kirjeldavat kvantitatiivset analüüsi rahvastikuandmete põhjal ning kvalitatiivset temaatilist sisuanalüüsi strategiadokumentide ja ekspertintervjuude puhul (Beilmann 2025). Analüüsi eesmärk oli selgitada, millised linnad Eestis on rahvastiku kahanemisest enim mõjutatud, millised demograafilised näitajad iseloomustavad valitud linnu, kuidas kohalikud omavalitsused rahvastiku kahanemist mõtestavad ja milliseid toimetulekustrateegiaid nad rakendavad.

3. Ruumilised rahvastikumuutused Eestis

3.1 Rände- ja sündimustrendid

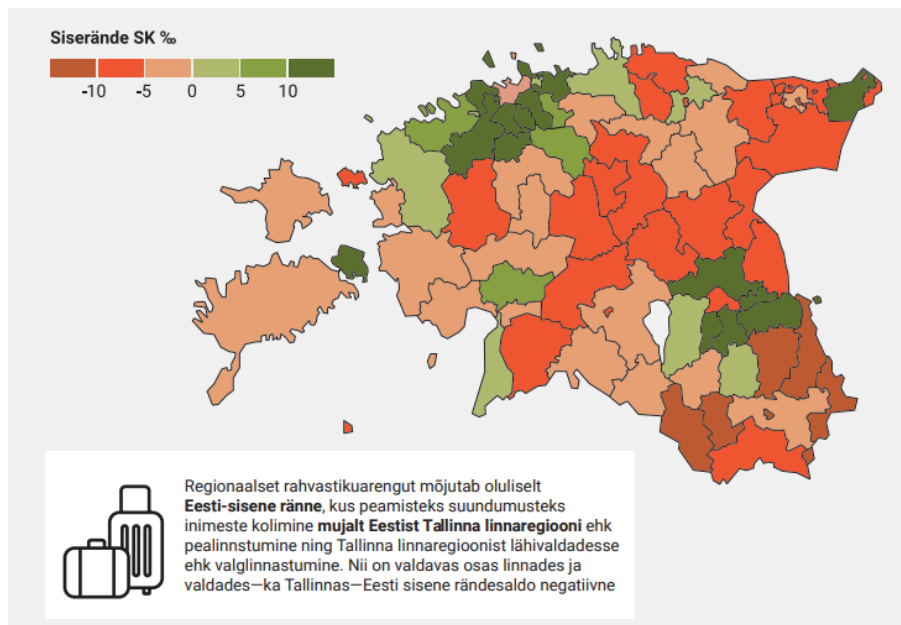
Eestis ei jaotu rahvastiku kahanemine ruumiliselt ühtlaselt. Rahvastik koondub suurematesse linnapiirkondadesse. Väiksemad linnad ja perifeersed piirkonnad samaaegselt kaotavad elanikke. Kahanemine on seotud laiemate struktuursete muutustega asustussüsteemis. Üleriigilise planeeringu asustuse arengustsenaariumide koonduring (ÜRP) näitab, et viimase 30 aasta jooksul on Eesti rahvastik ja majandustegevus liikunud üha enam Tallinna linnaregiooni. Toimunud on pealinnastumine (Tammaru jt. 2025).

Rahvastiku ümberpaiknemist kujundavad toimepiirkonnad. Suuremad linnad, nagu Tallinn, aga ka Tartu ja Pärnu, toimivad töö- ja teenuskeskustena, mille mõjualad ulatuvad kaugele ümbritsevatesse piirkondadesse (vt joonis 3). Tallinna toimepiirkond on viimastel aastatel oluliselt laienenud, hõlmates ligikaudu kolmandikku Eestist ja suurt osa elanikkonnast (Tammaru jt. 2025). Töökohtade ja teenuste ruumiline koondumine tõmbab inimesi suurematesse keskustesse, nõrgestades väiksemate linnade rolli. Näiteks ei suuda mitmed maakonnakeskused, nagu Valga või Ida-Virumaa linnad, pakkuda piisavalt töökohti, mis piirab nende toimepiirkondade arenguvõimet (Tammaru jt. 2025). Mitme väiksema toimepiirkonna, nagu Elva, Rapla ja Rakvere mõju vähenenud. Tegu on töökohtade ja pendelrände koondumisele suurematesse keskustesse, kus väiksemad ning perifeersemad piirkonnad kaotavad elanikke.

Joonis 3. Toimepiirkonnad Eestis 2011 ja 2021 aasta võrdluses. Allikas: Tammaru jt. (2025). Üleriigilise planeeringu asustuse arengustsenaariumide koonduring.

Rahvastiku kahanemine ei sõltu ainult loomulikust iibest, vaid eelkõige selektiivsest rändest. Eesti-sisises rändes domineerivad liikumised perifeeriast Tallinna linnaregiooni ning nende lähivaldadesse (vt joonis 4). Toimub nii pealinnastumine kui valglinnastumine (Tammaru jt. 2025). Sellise rändemustri puhul enamikus linnades ja valdades on rändesaldo negatiivne. Lahkuvad peamiselt nooremad ja tööealised inimesed, süvendades väiksemates piirkondades elanikkonna vananemist. Toimivad koos ränne ja demograafilised protsessid, võimendades üksteise mõju.

Joonis 4. Eesti siserände rände saldo (%), kohalike omavalitsuste vaates. Punased toonid tähistavad negatiivset rändesaldot (väljaränne), rohelised positiivset (sisseränne). Allikas: Tammaru jt. (2025).

3.1.1 Loomulik iive maakondades

Loomuliku iibe muutused täiendavad rändetrendide käsitlemist. Rahvastiku vähenemine ei tulene üksnes väljarändest, vaid ka sündide ja surmade vahekorra muutumisest. Maakondlik võrdlus aastatel 2015 ja 2025 näitab, et elussündide arv on vähenenud peaaegu kõigis Eesti maakondades. Suurim absoluutne sündide arv oli mõlemal aastal Harjumaal ja Tartu maakonnas, kuid ka nendes maakondades oli 2025. aastaks märgatav langus. Surmade arv on maakondade lõikes püsinud sündidest stabiilsem, kuid mitmes piirkonnas ületab see selgelt sündide arvu. Selle tulemusel on loomulik iive enamikus maakondades negatiivne või süvenenud. Positiivsem olukord koondub eelkõige suuremate linnapiirkondadega seotud maakondadesse. Seega kinnitavad sündide, surmade ja loomuliku iibe andmed, et Eesti rahvastiku kahanemine on seotud nii rändekaotuse kui ka loomuliku taastootmise nõrgenemisega. Detailsem maakondlik jaotus on esitatud lisas 1 joonistel 1–3.

3.1.2 Rahvastikuproгноosid ja kahanemise piirkondlik muster

Rahvastikuproгноosid kinnitavad, et rahvastiku kahanemine on Eestis pikaajaline trend. Praeguste rändesuundumuste jätkudes ei suuda enamik Eesti maakonnakeskusi aastaks 2050 toimida tugevate keskustena ning paljudes piirkondades väheneb rahvaarv märkimisväärselt.

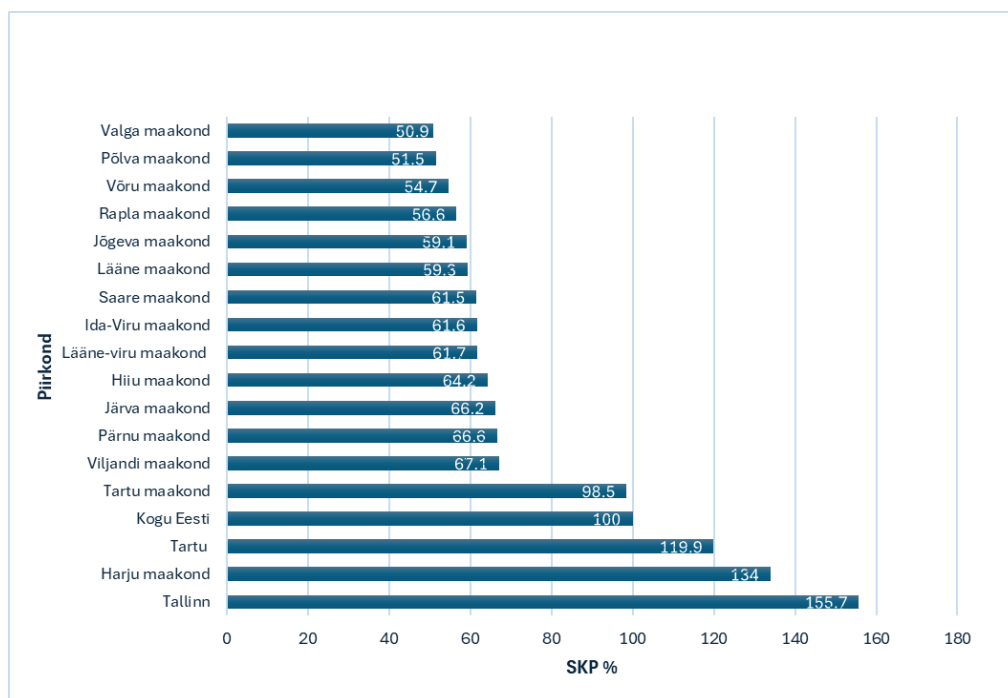
(Tammaru jt. 2025). Eriti suurt rahvastiku kahanemist prognoositakse Ida-, Lõuna- ja Kesk-Eestis ning piirialadel. Isegi juhul, kui rändesuundumusi suudetakse poliitikameetmetega mõjutada, ei pruugi see rahvastiku vähenemist peatada, vaid pigem aeglustada. Põhjuseks on see, et paljudes piirkondades on elanikkond juba vananenud (Tammaru jt. 2025). Eesti asustuse arengut kujundavad rahvastiku ja majanduse koondumine suurematesse keskustesse ning ääremaastumine. Perifeersed piirkonnad kaotavad elanikke ja funktsionaalset tähtsust. Riskipiirkondadena eristuvad eelkõige väiksemad linnad, piirialad ja keskustest kaugemal paiknevad omavalitsused.

Kõige tõenäolisemaks peetakse pealinnastuvat arengut, kus rahvastik ja majandus koonduvad jätkuvalt Tallinna piirkonda ning ülejäänud Eesti kahaneb (Tammaru jt. 2025). Regioonikeskuste või väikekeskuste tugevdamine nõuavad ulatuslikke poliitilisi sekkumisi ja rändemustrite muutumist, mida on praktikas keeruline saavutada. Kuigi kahanemise tempot on võimalik mõjutada, jääb ruumiline diferentseerumine püsima.

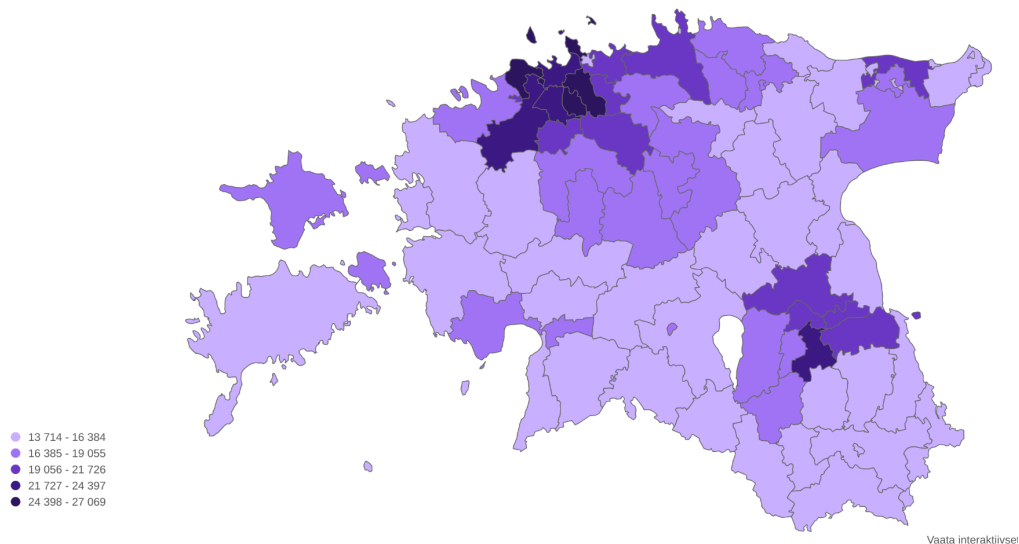
Eesti rahvastiku kahanemine on struktuurne ja ruumiliselt selektiivne protsess, mida kujundavad töökohtade ja teenuste koondumine, toimepiirkondade tugevus, noorte rändeotsused ning elanikkonna vananemine. Nende tegurite koosmõjul kujunevad välja kahanemiskiirkonnad, mis on otseselt seotud ka Narva, Valga ja Räpina arenguga.

3.2 Ruumilised sotsiaalmajanduslikud erinevused

Eesti regionaalseid majanduslikke erinevusi iseloomustab SKP elaniku kohta maakondade lõikes (vt joonis 5). Kõrgeimad näitajad koonduvad Tallinna, Harjumaa ja Tartu piirkonda, samas kui Kagu-Eesti, Ida-Virumaa ja mitmed väiksemad maakonnad jäävad Eesti keskmisest madalamale. Sarnane muster ilmneb ka sissetulekutes (vt joonis 6), kuigi erinevused on mõnevõrra väiksemad kui SKP puhul. Majandustegevus ja paremini tasustatud töökohad paiknevad eelkõige suuremates keskustes.

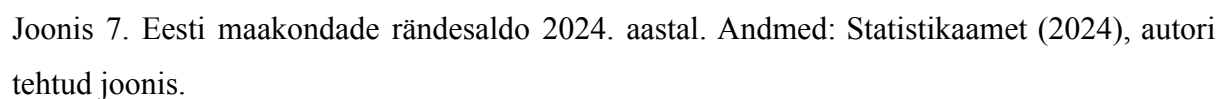
Joonis 5. SKP elaniku kohta piirkonniti, % Eesti keskmisest 2024. aastal. Andmed: Statistikaamet (2024), autori tehtud joonis.

Joonis 6. Sissetulek isiku kohta vanuserühma ja sissetuleku liigi järgi 2024. aastal. Allikas: Statistikaamet (2024).

Kõrgeimad sissetulekud on Harjumaal ja Tallinnas ning samuti Tartu piirkonnas. Madalamad sissetulekud esinevad Ida-Virumaal ja Kagu-Eestis. Majandustegevus on tugevalt koondunud keskustesse ehk sissetulekud ja majandus on jaotunud ebaühtlasemalt. Toimub linnastumine,

Rändesaldo täiendab sotsiaalmajanduslike erinevuste käsitlust, näidates, millistes piirkondades elanikkond kasvab või väheneb. Positiivne rändesaldo tähendab, et piirkonda saabub rohkem inimesi kui sealt lahkub, negatiivne rändesaldo aga vastupidist. Maakondade 2024. aasta rändesaldo näitab, et Tallinna ümbruses on mitmes lähivallas rändesaldo positiivne, mis viitab valglinnastumisele (vt joonis 7). Samal ajal eristuvad Ida-Virumaa, Valgamaa ja Põlvamaa negatiivse rändesaldoga piirkondadena. Uurimistöö fookuslinnad Narva, Valga ja Räpina paiknevad seega piirkondades, kus rahvastiku vähenemise risk on selgelt nähtav.

22

4. Tulemused: Narva, Valga ja R pina arengustrateegiad ja nende analüüs

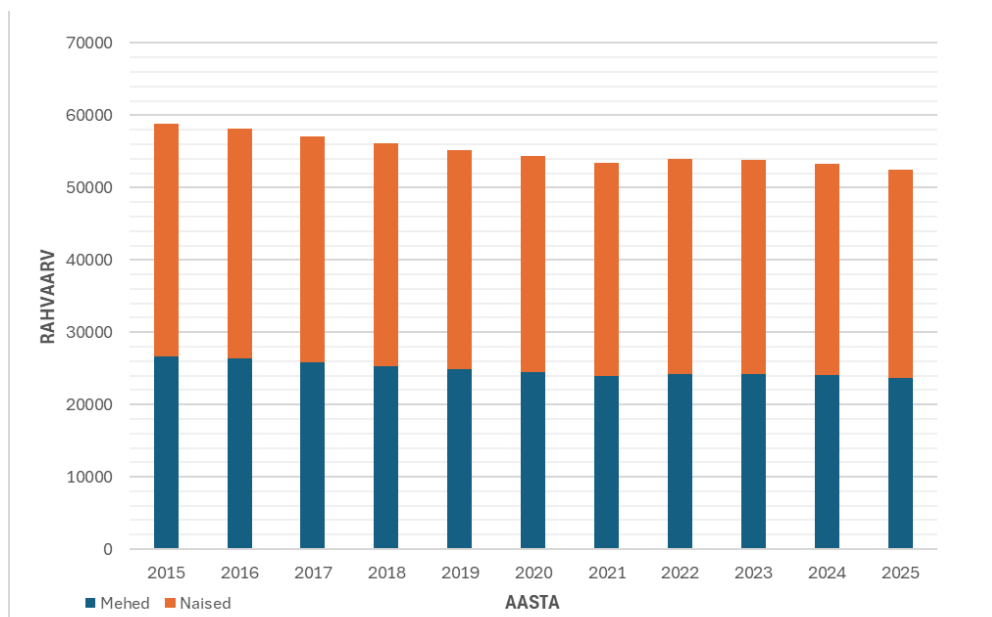
Järgnevalt esitatakse Narva, Valga ja R pina rahvastikuandmete ning arengudokumentide kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused. Iga linna puhul antakse esmalt ülevaade rahvastikumuutustest, seejärel käsitletakse arengudokumentides esitatud strateegilisi eesmärke, meetmeid ning intervjuu tulemusi. Lõpus on toodud ka linnade võrdlus. Tuleb arvestada, et väiksema linna R pina puhul eraldi linna üldplaneeringut ning arengukava polnud, vaid üldised valladokumendid.

4.1 Narva

4.1.1 Narva rahvastiku muutused

Narva paikneb Ida-Virumaal Eesti ja Venemaa piiril ning on elanike arvult Eestis suuruselt kolmas linn. Linna areng on ajalooliselt olnud tihedalt seotud tööstuse ja energeetikasektoriga, mis on mõjutanud nii linna majandusstruktuuri kui ka rahvastikuprotsesse. Rahvastiku vähenemist on mõjutanud tööstuse ümberkorraldused ja töökohtade kadumine (Narva Linnavolikogu 2022).

2015. aasta alguses elas rahvastikuregistri andmetel Narvas 58 869 inimest ning 2025. aasta alguses elas 52 495 inimest, mis tähendab 6 374 elaniku ehk ligikaudu 10,8% vähenemist. (vt joonis 8). Langus on toimunud nii meeste kui ka naiste hulgas, kusjuures meeste arv vähenes 26 643-lt 23 701-ni ja naiste arv 32 226-lt 28 794-ni. Kogu perioodi vältel on naisi olnud rohkem kui mehi, kusjuures sooline erinevus on püsivalt olnud kuskil 5 000 inimest. Aastatel 2021-2022 toimus l hiaajaline stabiliseerumine, kuid sellele järgnes taas rahvaarvu vähenemine kuni 2025. aastani (Statistikaamet 2025).

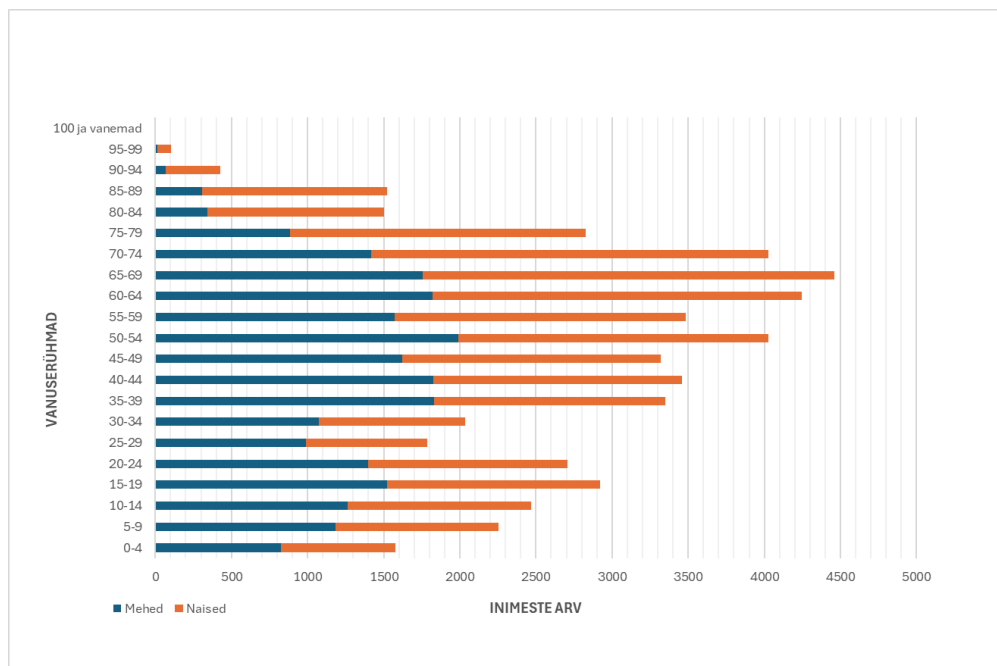
Joonis 8. Rahvaarv soo järgi Narva linnas aastatel 2015-2025. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Narva linna rändesaldo on olnud aastatel 2015–2025 valdavalt negatiivne (vt joonis 9). Siserände saldo on kogu perioodi vältel negatiivne. Narvast lahkub Eesti-siseselt rohkem inimesi kui sinna saabub. Välisrände saldo oli mitmel aastal negatiivne või nullilähedane, kuid 2022. aastal selgelt positiivne, viidates välismaalt saabujate arvu ajutisele kasvule, mis suuresti seotud Ukraina-Venemaa sõjaga seotud rände tõttu (Statistikaamet 2025).

Joonis 9. Rändesaldo sise- ja välisrände lõikes soo järgi Narva linnas aastatel 2015-2025. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Narva linna rahvastiku vanuskoosseisu iseloomustab 2025. aastal vananevat elanikkonda, kus suurima osakaalu moodustavad keskealised ja eakamad vanuserühmad 50-74 aastased (vt joonis 10). Nooremaid vanuserühmasid on märksa vähem ning seega on uut demograafilist järelkasvu peale tulemas vähe. Soolises jaotuses on näha, et vanemates vanuserühmades on naisi märkimisväärselt rohkem kui mehi, samas kui nooremates vanustes on erinevus väiksem (Statistikaamet 2025).

Joonis 10. Rahvastiku jaotus soo ja vanuserühmade lõikes Narva linnas 2025. aasta algul. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Narva linna rändeliikumist analüüsidest tuleb välja, et kuigi sissetulek suurenes ajutiselt 2022. aastal, ei ole see pikemas vaates kompenseerinud püsivalt kõrget väljarännet, mille tõttu elanike arv väheneb. Registreeritud töötute arv vähenes pärast 2021. aastat ning stabiliseerus sellest järgnevatel aastatel. Töötus on peamiselt koondunud tööealise elanikkonna hulka, eriti 25–54-aastaste seas (Statistikaamet 2025).

4.1.2 Kahanemise strateegiline käsitus ja meetmed

Narva linna analüüs hõlmas dokumentidena Narva linna arengukava 2035 ja Narva linna üldplaneeringut 2035+.

Linna eristab teistest Eesti suurematest linnadest selle rahvuslik koosseis, kus eestlaste osakaal on suhteliselt väike. Viimastel kümnenditel on Narvat iseloomustanud püsiv rahvastiku vähenemine. Linn on kujunenud oluliselt suurema elanikkonna jaoks, kuid viimase

15 aasta jooksul on elanike arv märkimisväärselt kahanenud. Rahvastikuproгноosis näitavad langustrendi jätkumist ka tulevikus, kusjuures elanike arv võib 2040. aastaks väheneda ligikaudu 40 000 inimeseni (Narva linna arengukava 2035 2022). Samal ajal suureneb eakate osakaal ning nooremate vanuserühmade väljaränne on jätkuvalt oluline demograafiline tegur (Statistikaamet 2025). Lisaks demograafilistele muutustele mõjutavad linna arengut majanduslikud ümberkorraldused, mis on seotud põlevkivisektori vähenemise ning rohepöördega. Arengudokumentides tuuakse esile vajadust mitmekesistada majandust ja kujundada uusi arengusuundi (Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2030+ 2023).

Narva linna arengukava 2035 käsitleb rahvastiku vähenemist ja vananemist kui linna keskseid pikaajalisi väljakutseid. Tuuakse välja, et tegemist ei ole ajutise nähtusega, vaid struktuurse muutusega, millel on ulatuslik mõju linna arengule ja toimimisele. Rahvastiku vähenemine toob kaasa vajaduse teenuste ümberkorraldamiseks. Näiteks märgitakse, et „rahvastikuproгноosis näitab elanikkonna jätkuvat kahanemist, mis võib aastaks 2040 väheneda 40 tuhande inimeseni. See toob kaasa vajaduse teenuseid ümber korraldada“. Seega on rahvastiku kahanemine strateegilisel tasandil selgelt teadvustatud ning seotud teiste arenguprobleemidega, nagu noorte väljaränne ja linnaruumi mittevastavus tegelikele vajadustele.

Arengukavas seostatakse demograafilisi muutusi otseselt linnaruumi ja taristu probleemidega. Võimalik on eristada kahte peamist probleemi. Esiteks käsitletakse taristu ülemahtu ja alakasutust. Märgitakse, et „linna teed, tehnovõrgud ja hooned ei vasta elanike praegusele arvule ning nende vajadustele“. Tegu on olukorraga, kus linn on kujunenud oluliselt suurema elanikkonna jaoks ning olemasolev ruumiline struktuur ei ole enam efektiivselt kasutatav. Teiseks tuuakse eraldi välja munitsipaalhoonete suur investeerimisvajadus. Arengukava kohaselt on öeldud, et „linnale kuuluvate hoonete investeerimisvajadus suur – hinnanguliselt 150 miljonit eurot“. Kõiki hooned ei ole elanikkonna vähenemist arvestades enam vaja. Seda ilmestab asjaolu, et üldhariduskoolides on ligikaudu pool pinnast kasutuseta. Vajadus väljendub meetmetes, mis on suunatud olemasoleva taristu optimeerimisele. Nende hulka kuuluvad munitsipaalramute renoveerimine, avalike hoonete energiatõhususe tõstmine ning hoonete rekonstrueerimine. Sellised meetmed viitavad linnaruumi teadlikule kohandamisele vastavalt kahaneva elanikkonna tingimustele.

Rahvastiku kahanemine mõjutab otseselt ka avalike teenuste korraldust. Arengukavas rõhutatakse vajadust viia haridusvõrk vastavusse elanikkonna muutuvate vajadustega. Selleks planeeritakse haridusasutuste võrgu optimeerimist ning hoonete kasutuse kohandamist.

Strateegilisel tasandil on seatud eesmärgiks viia nõudlusega vastavusse haridusvõrk ehk kohandada teenuste pakkumist demograafilistele muutustele. Nähakse ette mitmeid projekte, mis on suunatud haridus- ja sotsiaalhoonete renoveerimisele ning kaasajastamisele. Püütakse säilitada väiksema elanikkonna tingimustes teenuste kvaliteeti, samal ajal optimeerides nende ruumilist ja organisatsioonilist korraldust.

Narva arengustrateegias on selgelt eristatavad kaks paralleelset suunda. Ühelt poolt püütakse pidurdada elanikkonna vähenemist ning tugevdada linna majanduslikku konkurentsivõimet. Visioonist tuleb välja: „elanikkonna kahanemine on pidurdunud – linnas elab vähemalt 45 tuhat inimest“. Eesmärgi saavutamiseks pannakse rõhku investeeringute ligimeelitamisele, eelkõige roheenergeetika ja tööstuse valdkonnas. Teiselt poolt on tegevuskava meetmed suunatud kohanemisele kahaneva elanikkonna tingimustega. Põhifookus on olemasoleva taristu optimeerimisel, energiatõhususe suurendamisel ning linnaruumi kohandamisel. Tegu on hübriidse strateegiaga, kus kasvupoliitiline eesmärgistamine eksisteerib paralleelselt kohanemispõhise planeerimisega. Kuigi strateegiline retoorika keskendub elanikkonna stabiliseerimisele, näitavad praktilised meetmed pigem valmisolekut kohaneda kahanemisega.

Saab öelda, et rahvastiku kahanemine on strateegilisel tasandil selgelt teadvustatud. Demograafilised muutused on otseselt seotud taristu ülemahu, hoonete investeerimisvajaduse ning teenuste ümberkorraldamise vajadusega. Praktilisel tasandil domineerivad kohanemismeetmed, mis sarnanevad nutika kahanemise loogikaga. Samal ajal säilib poliitiline eesmärk pidurdada elanikkonna vähenemist majandusarengu ja investeeringute kaudu. Narva käsitlust võib iseloomustada hübriidsena, ühendades kasvupoliitilise lähenemise ja kohanemispõhise planeerimise.

4.1.3 Narva intervjuu tulemused

Narva eksperdintervjuust selgub, et linnas teadvustatakse rahvastiku kahanemist selgelt pikaajalise ja struktuurse protsessina. Seda mõtestatakse peamiselt demograafiliste ja sotsiaal-majanduslike tegurite kaudu, nagu väljaränne ja elanikkonna vananemine. Olulise mõjutegurina nähakse ka geopoliitilist olukorda ja piirialalist asukohta. Rahvastiku kahanemisest tulenevate arengutega toimetulekul ilmneb strateegiline pinge kohanemise ja kasvu vahel. Ühelt poolt püütakse kohaneda kahaneva elanikkonnaga, teisalt ei loobuta eesmärgist kahanemist pidurdada. Rakendatavad meetmed keskenduvad eelkõige linnaruumi

ja teenuste arendamisele. Nende tõhusust piiravad nii institutsionaalsed tegurid kui ka asukohast tulenevad piirangud.

Intervjueeritava hinnangul on tegemist pideva trendiga: „Narva kahaneb 700–1200 elanikku aastas... kahanemine toimunud sisuliselt viimased 30 aastat suhteliselt stabiilselt.“ Kahanemine ei ole siinkohal ajutine nähtus, vaid sügavalt juurdunud arengutrend. Rahvastiku muutuste peamisteks põhjusteks peetakse väljarännet ja elanikkonna vananemist. Tuuakse esile, et „surmasid on oluliselt rohkem kui sünde“. Noorte lahkumist seostatakse eelkõige töö- ja haridusvõimalustega.

Oluliseks mõjuteguriks peetakse ka geopoliitilist olukorda. Narva eripärana tuuakse välja piiriala ja sõja mõju: „Linn on sattunud Euroopa ääremaale tupikusse...“. Antud olukord on intervjueeritava hinnangul oluliselt mõjutanud nii majandust kui ka rahvastikku. Seega ei põhjusta rahvastiku kahanemist üksnes kohalikud tegurid, vaid ka laiemad poliitilised ja majanduslikud protsessid.

Strateegilises käsitluses ilmneb selgelt kohanemise ja kasvu vaheline pinge. Ühelt poolt rõhutatakse vajadust arvestada kahanemisega ning teha teadlikke valikuid: „iga investeering peab olema targalt läbi mõeldud... vastavalt kahanemisele“. Teisalt ei peeta täielikku kohanemist realistlikuks: „kohaneda... see on ebareaalne... me ikkagi kahaneme“. Tegu on hübriidse lähenemisega, kus kahanemist mõistetakse, kuid samal ajal püütakse selle mõju pidurdada.

Praktilisel tasandil keskendutakse eelkõige linnaruumi ja teenuste arendamisele, mis on suunatud olemasoleva elanikkonna hoidmisele. Intervjueeritav toob esile investeeringud haridus- ja sporditaristusse: „viimase 5 aasta jooksul ehitatud kolm uut kooli... sporditaristu väga võimas arendamine“ ning linnaruumi korrastamise läbi lammutamise. Samal ajal ilmnevad ka selged piirangud, kus osa väljakutseid, näiteks linna asukoht, ei ole kohaliku omavalitsuse kontrolli all.

Lisaks kritiseeritakse riigi rolli, öeldes: „Narva on olnud koht, kuhu riik ei ole tahtnud sekkuda“. Ka kogukondade rolli hinnatakse nõrgaks, kus kogukonnaga tegelemist ei ole olnud. Tegemist on sotsiaalse sidususe probleemiga. Tulevikuväljavaadete osas on hinnang optimistlik, kuid sõltub eelkõige geopoliitilisest olukorrast: „peale sõja lõppu... see asukoht muutub uuesti eeliseks“.

Narvas teadvustatakse rahvastiku kahanemist realistlikult ning mõtestatakse seda tugevalt väliste tegurite kaudu. Rakendatavad toimetulekustrateegiad on valdavalt kohanemisele

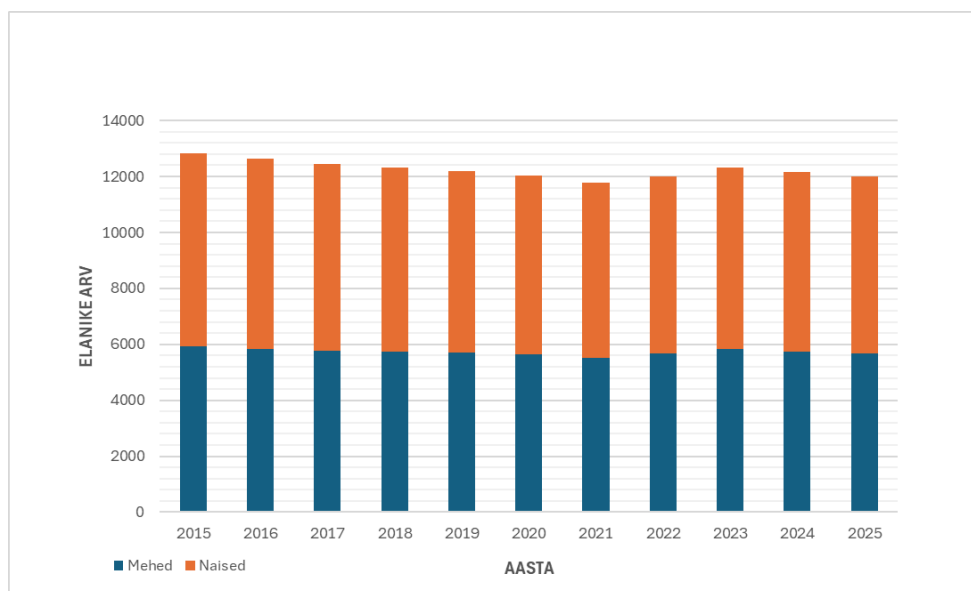
suunatud, kuid sisaldavad ka elemente, mis püüavad kahanemist pidurdada. Samas piiravad nende tõhusust nii institutsionaalsed kui ka geopoliitilised tegurid, mis vähendavad kohaliku tasandi võimalusi rahvastiku kahanemise mõjudega toime tulla.

4.2 Valga

4.2.1 Valga rahvastiku muutused

Valga on Lõuna-Eestis paiknev piirilinn, mille areng on tihedalt seotud Eesti ja Läti piiriala eripäradega. Maakonna arengudokumentides rõhutatakse Valga rolli piiriülese koostöö keskusena, kus Valga ja Valka moodustavad ühtse funktsionaalse linnaruumi (Valga Vallavalitsus 2023). Piiriülene liikumine mõjutab nii töötamist, teenuste kasutamist kui ka kohalikke arenguvõimalusi. Samal ajal seisab linn silmitsi rahvastiku vähenemise ja piiratud arenguvõimalustega

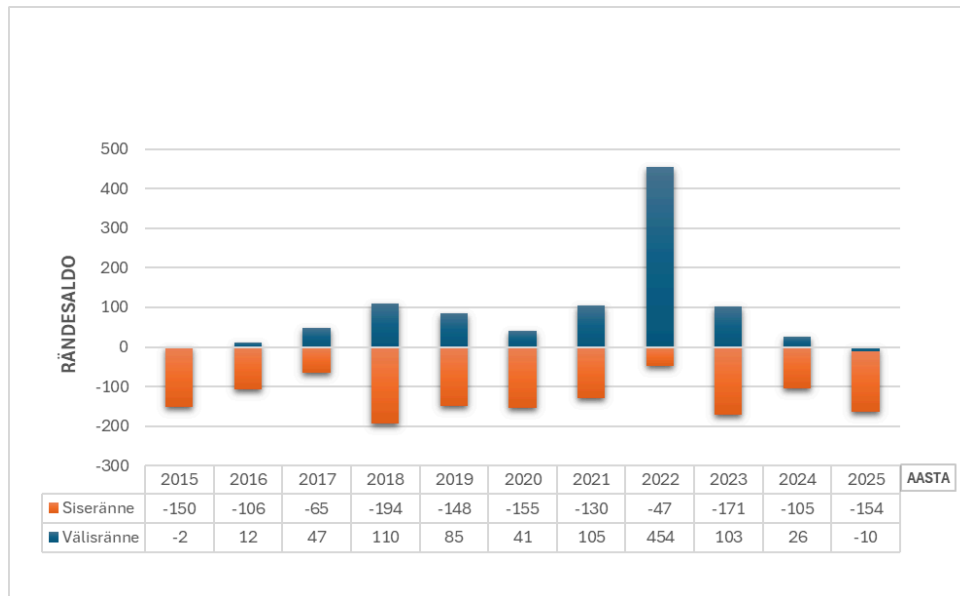
Valga linna rahvaarv vähenes aastatel 2015–2025 stabiilselt, kahanedes 12 833 elanikult 11 999 elanikuni ehk 834 inimese võrra (vt joonis 11). Langus on toimunud nii meeste kui ka naiste hulgas: meeste arv vähenes 5918-lt 5667-ni ja naiste arv 6915-lt 6332-ni. Aastatel 2022-2023 võib näha väikest ajutist kasvu, kuid see ei muutnud üldist langustrendi (Statistikaamet 2025).

Joonis 11. Rahvaarv soo lõikes Valga linnas aastatel 2015 – 2025. Allikas: statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

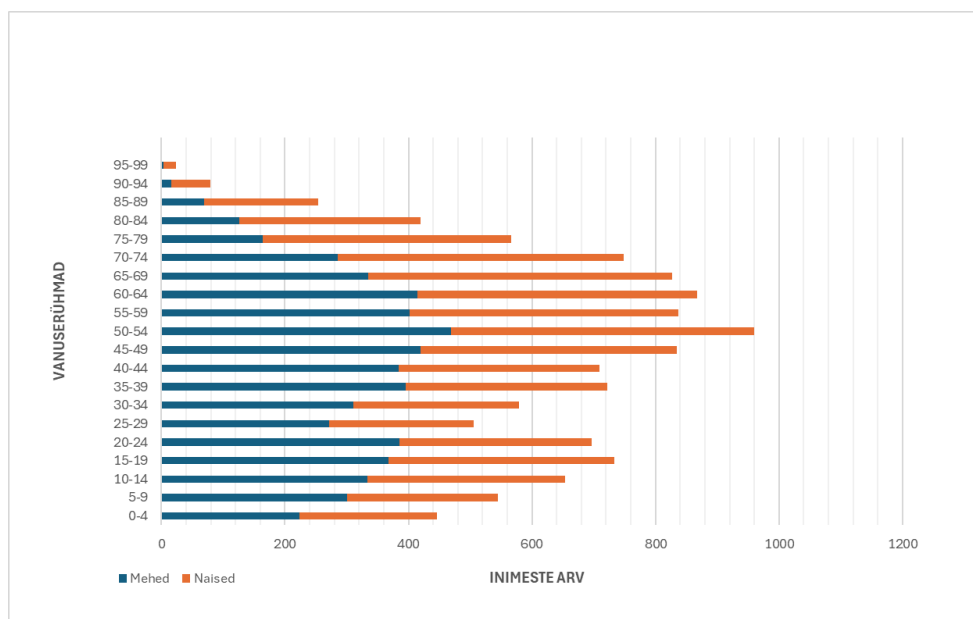
Valga linna rändesaldo oli aastatel 2015–2025 valdavalt negatiivne, kuna siserände saldo oli kogu perioodi vältel negatiivne (vt joonis 12). Näiteks oli siserände saldo 2015. aastal –150 ja

2025. aastal –154 inimest. Välisränne oli samal ajal muutlikum ning enamasti positiivne. Suurim positiivne saldo esines 2022. aastal (+454). Positiivne välisränne leevendas rahvastiku vähenemist, kuid ei kompenseerinud püsivat siserändekaotust (Statistikaamet 2025).

Joonis 12. Rände saldo rände liigi lõikes Valga linnas aastatel 2015 – 2025. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Valga linna rahvastiku soo- ja vanuskoosseis 2025. aastal näitab vananevat elanikkonda, kus suurema osakaalu moodustavad keskealised ja eakamad vanuserühmad (50-74 aastased) (vt joonis 13). Nooremate vanuserühmade arv on tunduvalt väiksem, seega tegemist väiksema pealetuleva järelkasvuga ehk vananeva rahvastikuga (Statistikaamet 2025).

Joonis 13. Rahvastiku soo- ja vanuskoosseis Valga linnas 2025. aastal. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Valga valla rändeliikumises aastatel 2015–2025 on sisse- ja väljaränne olnud suhteliselt kõiguv, suurenedes märgatavalt 2022. aastal ning vähenedes seejärel, kuid jäädes varasemast kõrgemale tasemele. Samal ajal püsib väljaränne kogu perioodi vältel üsna stabiilselt kõrgel tasemel, ületades mitmel aastal sisse- ja väljarännet. Valga linna rändemustris domineerib üldiselt väljaränne (Statistikaamet 2025).

4.2.2 Valga kahanemise strateegiline käsitlus ja meetmed

Valga analüüs hõlmas Valga valla arengukava aastani 2035+ ja Valga linna üldplaneeringut 2007. Arvestada tuleb, et Valga linna uus üldplaneering on koostamisel ning analüüsis kasutati kehtivat, kuid varasemat planeeringut. See võib mõjutada tulemuste võrreldavust teiste omavalitsustega.

Valga arengudokumentides ei käsitleta rahvastiku vähenemist alati otsese keskse probleemina, kuid see ilmneb riskide ja ruumilise arengu käsitluses. Valga maakonna arengustrateegias märgitakse, et „elanike arv Valgamaal jätkab kahanemist suhteliselt kiirenevas tempos“ ning kaasneb elanikkonna vananemine. Rahvastiku vähenemise peamiste põhjustena tuuakse esile noorte väljaränne ja madal sündimus. Kahanemine mõjutab ka elukeskkonda ja teenuste kättesaadavust. Vähenev ja hajusalt paiknev elanikkond muudab olemasoleva taristu kasutamise keerukamaks.

Valga valla arengukava aastani 2035+ seab eesmärgiks kujundada vallast Eesti ja Läti vaheline koostöökeskus ning pakkuda sobivat elu- ja ettevõtluskeskkonda eri vanuses elanikele. Visioonis on sõnastatud, et „Valga vald on Eesti-Läti koostöökeskus ja parim paik elamiseks ning positiivseks eneseteostuseks elukaare igas punktis“. Arengusuundades märgitakse oluliseks piiriülest koostööd, logistilise kättesaadavuse parandamist, ettevõtluse arendamist ning elanikkonnale suunatud teenuste pakkumist. Kuigi rahvastiku vähenemine ei ole arengukavas läbiv keskne teema, tuuakse see riskina siiski esile.

Ruumilise arengu seisukohast rõhutatakse olemasoleva keskkonna tõhusamat kasutamist. Arengudokumentides tuuakse esile vajadus vähendada kasutusest välja langenud hoonete hulka ning suunata ebavajalik vara uude kasutusse. Elamufondi käsitluses nähakse ette nii hoonete renoveerimist kui ka lammutamist olukordades, kus taastamine ei ole otstarbekas. Sellele on tulenenud vajadus „räämas ja kasutuseta hoonete renoveerimiseks või ennistamist mittevõimaldavate hoonete lammutamiseks“. Samuti arvestatakse planeerimisel kahaneva elanikkonnaga piirkondadega, näiteks nähakse ette muinsuskaitseliste nõuete kohandamise analüüsimist kahaneva elanikkonnaga piirkondades.

Valga strateegiline käsitus on pigem stabiliseerumisele ja elukeskkonna parandamisele suunatud. Kuigi arengukava keskendub konkurentsivõime, koostöö ja ettevõtluse tugevdamisele, on rahvastiku kahanemine ruumilise planeerimise tasandil selgelt arvesse võetud. See väljendub olemasoleva linnaruumi optimeerimises, hoonestuse vähendamises ning kasutusest välja langenud alade ümberkujundamises vastavalt demograafilisele olukorrale.

4.2.3 Valga intervjuu tulemused

Valga eksperdintervjuust ilmneb, et rahvastiku kahanemist teadvustatakse pikaajalise arenguprotsessina, kuid selle intensiivsust hinnatakse varasemaga võrreldes aeglustunuks. Kahanemist ei käsitleta otsese kriisina, vaid olukorrana, millega tuleb kohaneda ja mille mõju tuleb juhtida. Rahvastiku muutusi seostatakse eelkõige madala sündimuse, väljarände ning töö- ja haridusvõimaluste koondumisega suurematesse keskustesse.

Intervjueeritava hinnangul on Valga rahvastik viimastel kümnenditel vähenenud ja vananenud, kuid langus ei ole enam sama järsk kui varem. Peamiseks küsimuseks on olemasoleva elanikkonna hoidmine. Rahvastiku vähenemise põhjustena tuuakse esile nii loomuliku iibe probleemid kui ka väljaränne. Intervjueeritava sõnul „Eesti riigi rahvastik ei tooda iseennast“ ning lisaks liiguvad inimesed regionaalsetesse keskustesse. Eriti puudutab

see tööelisi ja noori, kes lahkuvad peale hariduse omandamist õppima. Tööle ei pruugita enam tagasi tulla. Nähakse ka tagasirände võimalusi, kui piirkonnas oleks sobivaid töövõimalusi ning tugevam positiivne kohatunnetus.

Strateegilisel tasandil käsitletakse rahvastiku kahanemist pigem kaudselt elukeskkonna parandamise kaudu. Intervjueeritava sõnul keskendutakse arengudokumentides ja praktikas linnaruumi ning teenuste kvaliteedi tõstmisele. Selle kaudu püütakse hoida olemasolevaid elanikke ja suurendada piirkonna atraktiivsust. Tegemist on kohanemisele suunatud strateegiaga, kuid selles sisaldub ka stabiliseerimise eesmärk.

Praktilisel tasandil väljendub see linnaruumi teadlikus arendamises ja teenuste kaasajastamises. Näiteks keskväljaku arendamine ning koolide ja lasteaedade kaasajastamine. Ruumilises planeerimises kasutatakse paindlikku lähenemist: „kesklinna piirkonnas toimub tihendamine“, samal ajal kui korterelamute piirkondades võib toimuda hajutamine. Valga linnaruumi ei käsitleta ühtlaselt kahanevana, vaid eri piirkondadele otsitakse sobivaid lahendusi vastavalt nende olukorrale.

Valga eripärana kerkib esile piiriülene Valga-Valka mõõde. Kaksiklinnaline olukord loob võimalusi tööjõu, teenuste ja ruumilise arengu seisukohalt ning piirkonda mõtestatakse osaliselt „üks linn – kaks riiki“ loogika kaudu. Piirialaline asend tähendab ka suuremat sõltuvust väliskeskkonnast ning vajadust arvestada Eesti ja Läti koostööga.

Intervjuust ilmnevad ka piirangud, mis mõjutavad toimetulekustrateegiate rakendamist. Eelkõige rõhutatakse rahastuse tähtsust: „palju on tõesti raha taga“. Lisaks nähakse probleemina regionaalpoliitika vähest eristamist: „meie piirkonnale mingeid erisusi ei tehta“. Kohaliku tasandi võimalused sõltuvad suuresti riiklikest otsustest ja rahastusinstrumentidest.

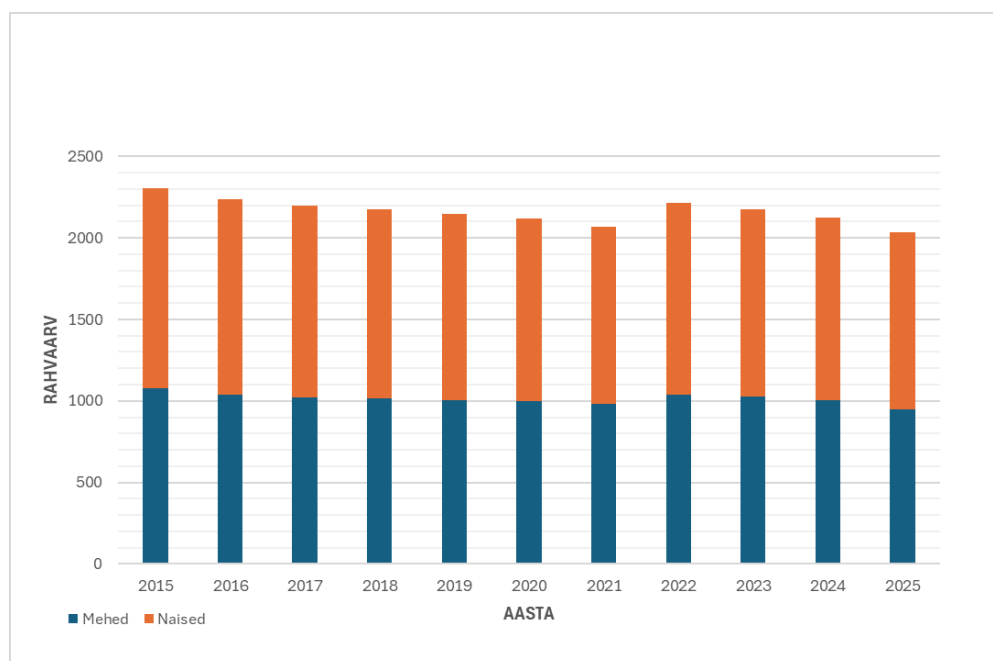
Valgas teadvustatakse rahvastiku kahanemist realistlikult, kuid seda ei mõtestata terava kriisina. Tegu on juhitava ja aeglustunud protsessina, mille mõjudega saab kohaneda linnaruumi, teenuste ja elukeskkonna kvaliteedi parandamise kaudu. Valga toimetulekustrateegia on valdavalt kohanemisele ja stabiliseerumisele suunatud. Sisaldab ka piirkonna atraktiivsuse kasvatamise elemente. Strateegiate tõhusust piiravad rahastus, regionaalpoliitika üldisus ning piirkonna piirialaline asend.

4.3 Rápina

4.3.1 Rápina rahvastiku muutused

Rápina on väiksem linn Põlvamaal ning Rápina valla halduskeskus. Rápina vald paikneb Kagu-Eestis ja on ruumiliselt hajusa asustusega omavalitsus. Selle praegune halduskuju kujunes 2017. aasta haldusreformi tulemusena varasemate Rápina, Meeksi ja Veriora valla liitumisel (Rápina Vallavalitsus 2025a). Linna arengut mõjutavad elanike vähenemine, noorte lahkumine suurematesse linnadesse, piiratud töökohtade valik ja kaugus suurematest keskustest (Rápina Vallavolikogu 2025).

Rápina linna rahvaarv vähenes aastatel 2015–2025 järjepidevalt, kahanedes 2305 elanikult 2037 elanikuni ehk 268 inimese võrra (vt joonis 14). See tähendab ligikaudu 11,6% vähenemist. Langus on toimunud nii meeste kui ka naiste hulgas. Meeste arv vähenes 1079-lt 946-ni ja naiste arv 1226-lt 1091-ni. Kogu perioodi vältel on naiste arv püsinud meeste arvust suurem. Erandiks on 2022. aasta ajutine kasv, mille järel rahvaarvu vähenemine jätkus (Statistikaamet 2025).

Joonis 14. Rahvaarv soo järgi Rápina linnas aastatel 2015 – 2025. Allikas: Statistikaamet (2025).

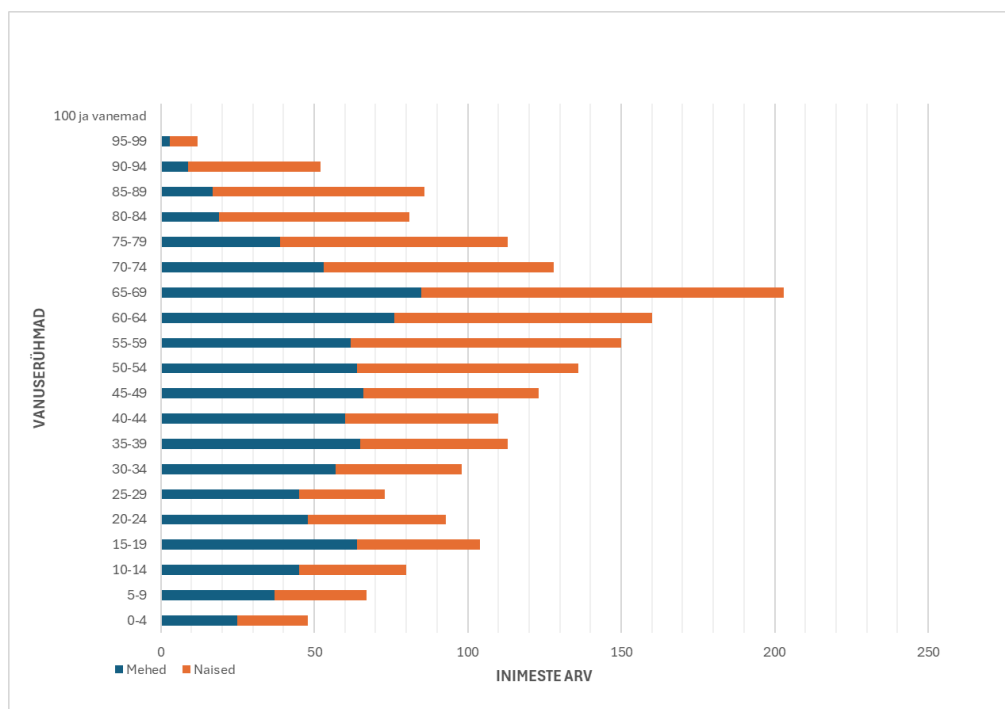
Rápina linna rändesaldo aastatel 2015 – 2025 on valdavalt negatiivne (vt joonis 15), mida mõjutab eelkõige siserände pidev miinuspoolel püsimine (Statistikaamet 2025). Vallast lahkub Eesti-siseselt rohkem inimesi, kui sinna elama asub. Välisränne on muutlikum ning

enamjaolt positiivne. 2021. aastal ja 2022. aastal olid välisränne kõige rohkem positiivne, olles vastavalt 16 ja 35 (Statistikaamet 2025). Rände üldmõju rahvaarvule jääb ikkagi negatiivseks, sest siseränne mitu korda suuremate negatiivsete näitajatega.

Joonis 15. Rände saldo rände liigi ja soo järgi Räpina linnas aastatel 2015 – 2025. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Räpina rahvastiku soo- ja vanuskoosseis 2025. aastal näitab selgelt vananevat elanikkonda, kus suurema osa moodustavad keskealised ja eakamad vanuserühmad, eriti alates 50. eluaastast. Nooremad vanuserühmad, sealhulgas lapsed ja noored, on arvuliselt väiksemad. Tegu on tagasihoidliku järelkasvuga. Soolises jaotuses on näha, et vanemates vanuserühmades on naiste osakaal suurem kui meestel, mis on seotud naiste pikema elueaga (Statistikaamet 2025). Selline vanusstruktuur viitab demograafilisele vananemisele ja võimalikele tulevastele väljakutsetele tööjõu ja teenuste vajaduse osas.

Joonis 16. Rahvastiku soo ja vanusekoosseis Rõpina linnas 2025. aastal. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Rõpina valla rändeliikumine aastatel 2015 – 2025 tuleb välja, et sissetõule kui ka väljarõne on olnud suhteliselt mõõdukad ja kõiguvad, ilma väga järskude muutusteta. Perioodi lõpu poole, aastatel 2022 – 2023, on näha mõningast kasvu nii sissetõules kui ka väljarõndes. Üldiselt on väljarõne paljudel aastatel sissetõandest suurem. Tegu on elanike arvu rahuliku vähenemisega (Statistikaamet 2025).

4.3.2 Rõpina kahanemise strateegiline käsitus ja meetmed

Rõpina analüüs hõlmab Rõpina valla arengukava 2035 ja Rõpina valla üldplaneeringut 2023, kuna eraldi Rõpina linna arengukava ja üldplaneeringut ei ole.

Rõpina valla arengudokumentides seostatakse rahvastiku vähenemist hajusa asustuse, vananeva elanikkonna ja kohaliku tööturu piiratud võimalustega. Valla asustusstruktuur on killustunud. Lisaks Rõpina linnale hõlmab vald mitmeid alevikke ja külasid, mis muudab teenuste korraldamise ruumiliselt keerukaks. Rõpina valla hetkeolukorra analüüsis tuuakse esile, et asustustihedus on madal ning avalike teenuste kättesaadavus sõltub piirkondadevahelisest sidususest (Rõpina Vallavalitsus 2025b).

Rahvastiku arengut käsitledes kirjeldatakse elanike arvu vähenemist pikaajalise trendina. Rõhutatakse, et sündimus ei kata suremust ning elanike arvu mõjutab ka nooremate

vanuserühmade lahkumine (Räpina Vallavalitsus 2025b). Vananev rahvastik ja tööealise elanikkonna vähenemine suurendavad survet sotsiaalteenustele ning kohaliku omavalitsuse eelarvele. Räpina valla eelarvestrateegias rõhutatakse, et tööealise elanikkonna vähenemine piirab maksutulu kasvu, samal ajal kui eakate osakaalu suurenemine kasvatab sotsiaalvaldkonna kulusid (Räpina Vallavalitsus 2025c).

Majandusliku olukorra puhul tuuakse esile kohaliku tööturu piiratus. Valla majandus tugineb peamiselt väikese ja keskmise suurusega ettevõtlusele, kus oluline roll on põllumajandusel, metsamajandusel ning teistel esmasektori tegevusaladel. Samas jääb piirkonna sissetulekute tase alla Eesti keskmise ning osa elanikest töötab väljaspool valda, mida saab seostada kohalike töövõimaluste piiratusele (Räpina Vallavalitsus 2025b).

Toimetulekumeetmed on suunatud eelkõige olemasoleva elukeskkonna ja teenuste säilitamisele. Arengukava tegevuskavas nähakse ette taristu uuendamist, energiatõhususe parandamist ning teenuste kättesaadavuse arendamist (Räpina Vallavalitsus 2025b). Need meetmed viitavad kohanemispõhisele käsitlusele. Eesmärk ei ole üksnes rahvastiku kasvu taastamine, vaid valla toimimise kohandamine väiksema ja vananeva elanikkonna tingimustes.

Räpina strateegilist käsitlust iseloomustab pragmaatiline kohanemine. Rahvastiku vähenemine, vananemine, hajus asustus ja tagasihoidlik majanduslik baas kujundavad arengukonteksti, kus kohaliku omavalitsuse peamine ülesanne on säilitada teenuste kättesaadavus, toetada kohalikke keskusi ning hoida elukeskkonna kvaliteeti.

4.3.3 Räpina intervjuu tulemused

Räpina eksperdintervjuust selgub, et rahvastiku kahanemist teadvustatakse pikaajalise ja pideva protsessina, millega arvestatakse nii planeerimises kui ka kohaliku omavalitsuse igapäevases tegevuses. Kahanemist nähakse peamiselt noorte väljarände, elanikkonna vananemise, töökohtade vähesuse ja ääremaaalisuse kaudu. Toimetulekustrateegiad on Räpinas valdavalt kohanemisele suunatud. Eesmärk ei ole kiire rahvastikukasv, vaid olemasolevate keskuste, teenuste ja elukeskkonna kvaliteedi säilitamine. Samas piiravad kohaliku tasandi tegevust vähene otsustusruum, riiklikud raamistikud ja rahastusvõimalused.

Planeeringueksperdi hinnangul on tegemist selgelt kahaneva piirkonnaga, kus „juurdetulijaid on vähem kui siit lahkujaid“. Rahvastiku vähenemist ei käsitleta ajutise nähtusena, vaid arenguna, millega tuleb püsivalt arvestada. Peamiste põhjustena tuuakse välja noorte

lahkumine, töökohtade puudus ja elanikkonna vananemine. Noorte väljaränne on intervjuueeritava hinnangul eriti oluline probleem, sest õpingute või töö tõttu lahkunud „noored tagasi üldjuhul ei tule“. See vähendab tööealise elanikkonna osakaalu ja mõjutab ka sündimust.

Räpina rahvastikumuutusi mõtestatakse ka ääremaalisuse kaudu. Intervjuueeritav toob välja, et „töökohti [on] raske luua“ ning piirkonna arengut mõjutab paiknemine: „jääme äärealale“. Seega ei seostata kahanemist ainult kohalike otsuste või elanike valikutega, vaid ka laiemate regionaalsete protsessidega, kus töö- ja haridusvõimalused koonduvad suurematesse keskustesse.

Strateegilisel tasandil on Räpina lähenemine selgelt kohanemispõhine. Rahvastiku vähenemisega on arvestatud juba planeerimisdokumentides: „oleme üldplaneeringu koostanud kahaneva rahvastiku tingimustes“. Ei keskenduta uute elamurajoonide rajamisele ega ulatuslikule kasvule, vaid olemasolevate keskuste hoidmisele ja tugevdamisele. Seda väljendab ka seisukoht: „pigem ikkagi stabiilsena hoida... keskus peab olema tugev“.

Praktilisel tasandil väljendub kohanemine olemasoleva elukeskkonna parandamises. Rõhk on aegunud taristu korrastamisel, hajaasustuse elutingimuste parandamisel ja olemasolevate teenuste säilitamisel. Intervjuus kirjeldatakse eesmärgina olemasoleva aegunud süsteemi parandamist, mitte uute ja kulukate arenduste loomist. Linnaruumis on tekkinud erinevad probleemid, näiteks tühjenevad ja kasutusest välja langevad hooned, mida on intervjuueeritava sõnul „igas tänavanurgas näha“. Need mõjutavad nii ruumilist kvaliteeti kui ka piirkonna üldist kuvandit.

Lisaks füüsilise keskkonna probleemidele ilmnevad intervjuust institutsionaalsed piirangud. Kohaliku omavalitsuse võimalusi nähakse sõltuvana riiklikest raamistikest ja toetusmeetmetest. Intervjuueeritav kritiseerib riigi rolli, öeldes, et „riik ei toeta piisavalt“ olemasolevate piirkondlike probleemide leevendamist ega kahanemistingimustega kohanemist.

Tulevikuväljavaadete osas on hinnang pigem realistlik kui optimistlik. Intervjuueeritava sõnul toimub jätkuv kahanemine, kirjeldades olukorda kui „hääbumist ja rahvastiku vananemist“. Keskendutakse sellele, mida kohalikul tasandil on võimalik mõjutada, näiteks elukeskkonna kvaliteedile, teenuste säilimisele, keskuste tugevdamisele ja kogukondliku sideme hoidmisele. Rahvastiku kahanemist Räpinas paratamatu ja pikaajalise arenguna, millele vastatakse peamiselt kohanemispõhiste strateegiatega.

4.4 Linnade võrdlus

Järgnevalt võrreldakse Narva, Valga ja Räpina rahvastiku kahanemise käsitlust ning toimetulekustrateegiaid. Võrdlus tugineb arengudokumentide ja ekspertintervjuude kvalitatiivsele sisuanalüüsile ning koondab kolme juhtumi peamised sarnasused ja erinevused (vt tabel 2).

Tabel 2. Narva, Valga ja Räpina rahvastiku kahanemise käsitluse ja toimetulekustrateegiate võrdlus

Kategooria	Narva	Valga	Räpina
Kahanemise käsitlus	Otsene ja selgelt sõnastatud pikaajalise probleemina; esitatud rahvastikuprognosisid.	Kaudsem käsitlus; rõhk elanike hoidmisel, tagasirändel ja piirkonna atraktiivsusel.	Pidev ja paratamatu areng, millega planeerimises arvestatakse; kohanemispõhine
Domineeriv strateegia	Hübriidne: kohanemine ja kahanemise pidurdamine.	Stabiliseerumisele ja elukeskkonna parandamisele suunatud.	Kohanemispõhine ja pragmaatiline; rõhk teenuste ja keskuste säilitamisel.
Planeerimisviis / rõhuasetus	Kohanemine koos arendustegevustega.	Elukeskkonna kvaliteedi parandamine ja elanike hoidmine.	Väikelinna pragmatism: olemasolevate teenuste, keskuste ja taristu toimivana hoidmine.
Kohanemise määr	Osaline; kahanemist teadvustatakse, kuid samal ajal seatakse eesmärgiks elanikkonna vähenemise pidurdamine.	Mõõdukas; rõhk olemasolevate elanike hoidmisel ja elukeskkonna parandamisel.	Kõrge; uute kulukate arenduste asemel keskendutakse olemasoleva toimivana hoidmisele.
Riigi roll	Tajutakse ebapiisavana; rõhutatakse vajadust suurema riikliku sekkumise ja toe järele.	Oluline eelkõige rahastuse ja regionaalpoliitika kaudu, kuid piirkondlikke erisusi nähakse ebapiisavalt arvestatuna.	Tajutakse piirava ja ebapiisavana; rõhutatakse vähest otsustusruumi ja tuge.

Kogukondade roll	Nõrk; kogukondlik tegevus ja sidusus on piiratud.	Maapiirkondades tugevam, linnas hajusam.	Oluline kohalik ressurss; MTÜd ja aktiivsed elanikud toetavad elukeskkonda.
Ruumilised meetmed	Haridus- ja sporditaristu arendamine, lammutamine ja linnaruumi korrastamine.	Keskväljaku arendamine, koolide ja lasteaedade kaasajastamine, kesklinna tugevdamine ning teenuste ruumiline kohandamine.	Olemasolevate keskuste tugevdamine, uute elamurajoonide vältimine ning taristu ja hajaasutuse tingimuste parandamine.

Võrdlus näitab, et Narva, Valga ja Räpina käsitlevad rahvastiku kahanemist erineva rõhuasetusega. Narvas on kahanemine strateegilistes dokumentides otseselt sõnastatud ning sellele vastatakse hübriidselt, ühendades kohanemismeetmeid ja kasvueesmäärke. Valgas on kahanemise käsitus kaudsem ning rõhk on eelkõige elukeskkonna parandamisel, piiriülesel koostööl ja elanike hoidmisel. Räpina puhul domineerib pragmaatiline kohanemine, mille keskmes on olemasolevate teenuste, keskuste ja kogukondliku toimimise säilitamine.

Kolme linna võrdlus näitab, et rahvastiku kahanemisega toimetulek sõltub linna suuruselt, asendist ja kohaliku omavalitsuse tegevusvõimalustest. Suuremas piirilinnas Narvas põimuvad kasvule suunatud eesmärgid kohanemisega, Valgas kujundab strateegiaid piiriülene asend ning Räpinas on rõhk olemasoleva elukeskkonna ja teenuste hoidmisel. Uuritud linnade strateegiaid ei saa käsitleda ühtse mudelina, vaid pigem kohapõhiste vastustena rahvastiku kahanemisele.

5. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada välja, milliseid toimetulekustrateegiaid rakendavad Eesti linnad kahaneva rahvastikuga oludes ning kuidas kohalikud omavalitsused rahvastiku kahanemist teadvustavad ja mõtestavad. Töö tulemuste põhjal võib järeldada, et Eesti kahanevad linnad ei rakenda ühtset ega puhtast „targa kahanemise“ mudelit, vaid kasutavad pigem hübriidseid ja kohapõhiseid strateegiaid. Narvas põimuvad kasvule suunatud eesmärgid kohanemispõhiste meetmetega. Valgas on keskne linnaruumi korrastamine ja piiriülene koostöö. Räpinas domineerib pragmaatiline kohanemine olemasolevate teenuste,

keskuste ning kogukondliku toimimise säilitamise kaudu. Selline tulemus haakub varasema teaduskirjandusega, kus on rõhutatud, et rahvastiku kahanemisega toimetulek ei tähenda üksnes kasvu taastamist, vaid ka linnaruumi, teenuste ja kohaliku arengu kohandamist muutunud demograafiliste tingimustega (Mallach et al. 2017; Eraydin ja Ozatağan 2021; Zhang ja Ochiai 2024).

Esimene uurimisküsimus käsitles seda, millised linnad Eestis on rahvastiku kahanemise trendide poolest enim puudutatud ning milliste tegurite koosmõjul selline olukord kujuneb. Töö tulemused näitasid, et rahvastiku kahanemine on Eestis ruumiliselt ebaühtlane ning puudutab tugevamalt väiksemaid, piiriäärseid ja suurematest keskustest kaugemal paiknevaid linnu. Rahvastik ja majanduslik aktiivsus koonduvad eelkõige suurematesse linnapiirkondadesse, samal ajal kui ääremaalised piirkonnad kaotavad elanikke, töökohti ja teenuseid. Selline ruumiline muster on kooskõlas Tammaru jt. (2025) käsitlusega pealinnastumisest, mille järgi Eesti rahvastik ja majandustegevus koonduvad üha enam Tallinna linnaregiooni. Samuti haakub see perifeeristumise käsitlustega, mille järgi äärealade arenguvõimalused vähenevad töökohtade, investeeringute ja teenuste koondumise tõttu suurematesse keskustesse (Großmann et al. 2024).

Rahvastiku kahanemist ei saa uuritud linnade näitel seletada ühe teguriga. Seda kujundavad samaaegselt demograafilised, majanduslikud ja ruumilised protsessid. Narva, Valga ja Räpina puhul on olulised noorte ja tööealiste elanike väljaränne, elanikkonna vananemine, madal loomulik iive, töökohtade piiratud hulk ning paiknemine suurematest keskustest eemal. Zhang ja Ochiai (2024) rõhutavad, et linnade kahanemine kujuneb sageli mitme teguri koosmõjul ning seda ei saa taandada ainult rahvaarvu vähenemisele. Mallach et al. (2017) käsitlevad kahanemist mitmemõõtmelise protsessina. See mõjutab lisaks demograafilisele struktuurile ka elamufondi, teenuste kättesaadavust, taristu kasutust ja linnaruumi toimimist. Käesoleva töö tulemused kinnitavad seda lähenemist, sest kõigis kolmes uuritud linnas avaldub kahanemine nii rahvastikunäitajates kui ka vajaduses kohandada kohalikku arengut, teenuseid ja linnaruumi.

Teisele uurimisküsimusele vastates selgus, et Narvat, Valgat ja Räpinat ühendab pikaajaline rahvaarvu vähenemine, kuid kahanemise iseloom on linnade lõikes erinev. Narva puhul seostub rahvastiku kahanemine eelkõige postsotsialistliku tööstuslinna ümberkujunemisega. Linna arengut on mõjutanud varasema tööstusliku majandusbaasi nõrgenemine, töökohtade kadumine, paiknemine Euroopa Liidu välispiiril ning suuremahulise taristu kohandamise vajadus. Mykhnenko (2023) rõhutab, et Ida- ja Kesk-Euroopa linnades on rahvastiku

kahanemine sageli seotud postsotsialistliku majandusliku ja institutsionaalse ümberkorraldusega. Narva näide kinnitab seda, sest rahvastiku vähenemine ei avaldu ainult elanike arvu kahanemisena, vaid ka linna majandusliku ja ruumilise rolli ümbermõtestamise vajadusena. Eesti kontekstis on sarnaseid postsotsialistliku linnaruumi ja kahanemise seoseid käsitlenud ka Pavlova (2025), kes seob kahanemist tööstuslinnade rolli muutumise ja piirkondlike arenguerinevustega.

Valga puhul avaldub rahvastiku kahanemine teistsuguses ruumilises ja institutsionaalses kontekstis. Linna mõjutavad Lõuna-Eesti perifeerne asend, töövõimaluste piiratus, noorte väljaränne ning piirilinnaline paiknemine Valka kõrval. Valga eripära seisneb selles, et linna arengut ei saa käsitleda ainult ühe omavalitsuse piirides, sest töö, teenuste kasutamine ja linnaruumi toimimine on seotud ka Läti poolel paikneva Valkaga. Selline olukord näitab, et piirilinnades võib rahvastiku kahanemisega toimetulek eeldada laiemat ruumilist ja institutsionaalset vaadet. Mitmetasandilise valitsemise käsitlused toovad välja, et kohalikud arenguprobleemid ei ole sageli lahendatavad ainult ühe omavalitsuse tasandil, vaid sõltuvad ka riiklikust, regionaalsest ja piiriülesest koostööst (Ehnert et al. 2018; Mladenović et al. 2022).

Räpina puhul avaldub rahvastiku kahanemine väiksema keskuse ja hajusama asustusega valla kontekstis. Peamised väljakutsed on seotud noorte lahkumise, elanikkonna vananemise, kohalike töövõimaluste piiratuse ning teenuste säilitamisega väiksema rahvaarvu tingimustes. Räpina näitena väiksemates kahanevates linnades ei pruugi realistlik eesmärk olla kiire rahvastikukasvu taastamine, vaid pigem olemasoleva elukeskkonna, teenuste ja kogukondliku toimimise hoidmine. See haakub kohanemispõhiste strateegiate käsitlusega, mille järgi kahanevates piirkondades tuleb planeerimise lähtekohaks võtta tegelikud demograafilised olud, mitte ainult soov taastada varasem kasv (Eraydin ja Ozatağan 2021; Makkonen ja Inkinen 2022).

Kolmas uurimisküsimus käsitles seda, kuidas uuritud omavalitsused rahvastiku kahanemist teadvustavad, mõtestavad ja milliseid toimetulekustrateegiaid nad rakendavad. Analüüs näitas, et Narva, Valga ja Räpina teadvustavad rahvastiku kahanemist, kuid nende strateegilised lahendused on erinevad. Narvas on kahanemine strateegilistes dokumentides ja intervjuu tulemustes otsesemalt nähtav ning sellele vastatakse hübriidse lähenemisega. Ühelt poolt soovitakse ligi meelitada investeeringuid, töökohti ja uusi elanikke, kuid teiselt poolt tuleb arvestada vajadusega kohandada teenuseid, taristut ja linnaruumi. Zhang ja Ochiai (2024) eristavad kasvule orienteeritud ja kohanemispõhiseid strateegiaid, kuid Narva näide

näitab, et praktikas võivad need kaks lähenemist samaaegselt esineda. Seega ei ole Narva strateegia puhtalt kasvule suunatud ega ka täielikult kohanemispõhine, vaid pigem hübriidne.

Valgas on rahvastiku kahanemise käsitlus kaudsem. Strateegilistes dokumentides ja intervjuu tulemustes ei ole keskne mitte niivõrd kahanemise mõiste, vaid elukeskkonna parandamine, linnaruumi korrastamine, teenuste arendamine ja piiriülese koostöö tugevdamine. Sellist lähenemist võib käsitleda kohanemisena ka juhul, kui seda ei nimetata otseselt kahanemisstrateegiaks. Valga puhul väljendub kahanemisega toimetulek eelkõige olemasoleva linnaruumi paremas kasutamises, kesklinna tugevdamises ja piirkonna atraktiivsuse suurendamises. Samal ajal säilib Valga strateegiates ka kasvule orienteeritud põhimõtted, sest elukeskkonna parandamise kaudu soovitakse pidurdada elanike lahkumist ja suurendada piirkonna konkurentsivõimet. Hackworth (2014) on rõhutanud, et kasvule suunatud poliitikad võivad kahanevates linnades olla probleemsed juhul, kui need ei arvesta tegelikke demograafilisi trende. Valga puhul on kasvule suunatud eesmärgid põimitud pigem mõõdukate kohanemismeetmetega.

Räpina puhul tuleb kõige selgemalt esile pragmaatiline kohanemine. Arengudokumentides ja intervjuu tulemustes on rõhk olemasolevate keskuste, teenuste, elukeskkonna ja kogukondliku toimimise säilitamisel. Räpina strateegia ei lähtu eeldusest, et rahvastiku kiire kasv oleks lähiajal realistlik, vaid keskendub sellele, kuidas tagada kohaliku elu toimimine väiksema ja vananeva elanikkonna tingimustes. Selline lähenemine haakub smart shrinkage'i põhimõttega, mille järgi kahanemist ei käsitleta ainult probleemina, vaid ka võimalusena kohandada linnaruumi ja teenuseid kestlikumalt (Mykhnenko 2023; Jin et al. 2024). Räpina näite puhul saab välja tuua, et väiksemates linnades võib kohanemispõhine strateegia olla sisuliselt realistlikum kui rahvastikukasvu taastamisele suunatud poliitika.

Töö üks olulisemaid järeldusi on, et kasvule orienteeritud ja kohanemispõhiste strateegiate eristus ei ole Eesti kahanevate linnade puhul praktikas selge. Kirjanduses eristatakse sageli kasvu taastamisele ja kahanemisega kohanemisele suunatud strateegiaid. Narva, Valga ja Räpina näitel ilmneb, et omavalitsused kombineerivad neid vastavalt oma võimalustele, arengueesmärkidele ja kohalikule kontekstile (Zhang ja Ochiai 2024; Eraydin ja Ozatağan 2021). Eestis võib kahanevate linnade puhul rääkida hübriidsest kohanemisest, kus kasvule suunatud eesmärgid eksisteerivad koos praktiliste kohanemismeetmetega. Tegemist on antud töö keskse teadusliku järeldusega, sest see näitab, et rahvastiku kahanemise strateegiline käsitlus ei järgi alati teoreetiliselt selgepiirilisi kategooriaid.

Töö tulemused kinnitavad ka kohapõhise lähenemise vajalikkust. Sama demograafiline protsess ehk rahvastiku vähenemine avaldub Narvas, Valgas ja Rāpinas erinevalt. Nende linnade suurus, asend, majanduslik taust, ajalooline areng ja omavalitsuse tegevusvõimekus on erinevad. Narvas on keskne tööstusliku pärandi ja suuremahulise taristu küsimus, Valgas piiriülene koostöö ja linnaruumi korrastamine ning Rāpinas teenuste ja kogukondliku toimimise säilitamine. Xu et al. (2024) rõhutavad, et kahanevate linnade strateegiad peavad lähtuma kohalikest eripäradest, sest universaalsed lahendused ei arvesta piisavalt linnade erinevaid arengutingimusi. Uurimistöö tulemused toetavad seda seisukohta ning näitavad, et Eesti kahanevate linnade puhul on kohapõhisus üks olulisemaid strateegilise planeerimise põhimõtteid.

Oluline on ka see, et Eesti linnade arengudokumentides püsib endiselt tugev kasvule suunatud loogika. Isegi juhul, kui rahvastiku vähenemine on pikaajaline ja statistiliselt selgelt nähtav, seatakse arengueesmärkides sageli sihiks elanike ligimeelitamine, ettevõtluse arendamine ja piirkonna atraktiivsuse suurendamine. Need eesmärgid ei ole iseenesest valed, kuid need võivad muutuda probleemseks, kui neid ei seota realistliku arusaamaga rahvastikuprotsesside ulatusest ja pikaajalisusest. Mallach et al. (2017) rõhutavad, et kahanevates linnades tuleb planeerimisel arvestada tegeliku nõudluse, teenuste kasutuse ja taristu vajadusega. Hackworth (2014) on samuti kritiseerinud kasvukeskseid lahendusi, mis võivad kahanevates linnades viia ressursside ebatõhusa kasutamiseni ja ruumilise ebavõrdsuse süvenemiseni. Käesoleva töö tulemused näitavad, et Eesti linnades on vaja senisest selgemalt eristada realistlikke arengueesmärke ja rahvastikukasvule rajatud ootusi.

Samas ei tähenda kohanemispõhine lähenemine arengust loobumist. Pigem tähendab see arengu ümbermõtestamist olukorras, kus rahvastiku vähenemine võib olla pikaajaline arengutingimus. Kahanevas linnas võib areng tähendada paremini toimivat linnaruumi, kvaliteetsemaid teenuseid, korrastatud avalikku ruumi, tugevamat kogukonda ja realistlikumat taristu kasutust. Selline arusaam on kooskõlas targa kahanemise käsitlusega. Selle järgi kahanemist ei tule käsitleda ainult allakäiguna, vaid ka võimalusena suunata linna arengut kestlikumalt ja kohalikele oludele vastavamalt (Mykhnenko 2023; Jin et al. 2024). Käesoleva töö tulemused näitavad, et just selline mõtteviis võiks olla Eesti kahanevate linnade strateegilises planeerimises olulisemal kohal.

Metoodiliselt võimaldas valitud uurimisviis ühendada rahvastikuandmete kvantitatiivse analüüsi, strateegiadokumentide kvalitatiivse sisuanalüüsi ja ekspertintervjuud. Selline kombineeritud lähenemine võimaldas vaadelda rahvastiku kahanemist nii statistiliste

muutuste kui ka kohalike omavalitsuste strateegiliste tõlgenduste kaudu. Rahvastikuandmed näitavad kahanemise ulatust ja rahvastikuprotsesside suunda. Arengudokumendid aitavad mõista omavalitsuste ametlikke eesmärke. Intervjuud täiendasid analüüsi kohalike spetsialistide vaatega. Ehk valitud metoodika sobis töö eesmärgi täitmiseks hästi.

Samas tuleb arvestada ka töö piirangutega. Uuring keskendus kolmele juhtumile ning seetõttu ei saa tulemusi üks ühele laiendada kõigile Eesti kahanevatele linnadele. Samuti põhineb intervjuuosa kolmel ekspertintervjuul, mistõttu kajastavad tulemused eelkõige omavalitsuste planeerimis- ja arenguvaldkonna spetsialistide vaadet. Elanike, ettevõtjate ja kogukonnaorganisatsioonide seisukohti käesolev töö otseselt ei käsitlenud. Edasistes uuringutes võiks kaasata rohkem osapooli, et mõista paremini, kuidas rahvastiku kahanemist tajutakse igapäevaelu, kohaliku ettevõtluse ja kogukondliku kuuluvuse tasandil.

Edasistes uuringutes võiks võrrelda suuremat hulka Eesti kahanevaid linnu ning eristada erinevaid linnatüüpe, näiteks tööstuslinna, maakonnakeskusi, piirilinnu ja väiksemaid kohalikke keskusi. Samuti võiks põhjalikumalt uurida riikliku ja regionaalse poliitika rolli, sest kohalike omavalitsuste võimalused rahvastiku kahanemisega toime tulla sõltuvad olulisel määral rahastusest kui ka regionaalpoliitilistest prioriteetidest ning mitmetasandilisest koostööst. Mitmetasandilise valitsemise käsitletud puhul kohalikud probleemid vajavad sageli eri tasandite koostööd ning ainult kohaliku omavalitsuse tasandil ei ole võimalik kõiki kahanemisega seotud probleeme lahendada (Ehnert et al. 2018; Mladenović et al. 2022).

Kokkuvõttes rahvastiku kahanemine Eesti linnades on mitmetahuline protsess, millele ei saa vastata ainult kasvule suunatud arengupoliitikaga. Kahanemisega toimetulek eeldab realistlikke, kohapõhiseid ja hübriidseid strateegiaid. Oluline ei ole üksnes püüda elanikke juurde meelitada. Tähtis on kohandada linnaruumi, teenuseid, taristut ja kohalikke arengueesmärke olukorraga, kus rahvastiku vähenemine võib olla pikaajaline arengutingimus. Sellest tulenevalt vajavad Eesti kahanevad linnad strateegilist lähenemist, mis käsitleb kahanemist mitte ainult probleemina, vaid ka planeerimise ja kohaliku arengu ümbermõtestamise lähtekohana.

6. Kokkuvõte

Uurimistöö eesmärk oli selgitada välja, milliseid toimetulekustrateegiaid rakendavad Eesti linnad kahaneva rahvastikuga oludes. Selle täitmiseks analüüsiti Narva, Valga ja Räpina rahvastikumuutusi, kohalike omavalitsuste arengudokumente, üldplaneeringuid ning viidi läbi kolm poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Selline lähenemine võimaldas võrrelda rahvastiku kahanemise erinevaid avaldumisvorme ning mõista, kuidas kohalikud omavalitsused neid muutusi tajuvad ja nendega strateegiliselt toime tulevad.

Töö tulemustest selgus, et rahvastiku kahanemine on Eesti linnades ruumiliselt ebaühtlane ning puudutab tugevamalt mitmeid ääremaalisi, piiriäärseid ja väiksema majandusliku tõmbekeskusega piirkondi. Uuritud linnades avaldub kahanemine pikaajalise rahvaarvu vähenemise, rahvastiku vananemise, noorte väljarände, töökohtade ja teenuste korraldusega seotud probleemide kaudu. Narvas on kahanemine seotud eelkõige tööstuslinna ümberkujunemise, majandusstruktuuri muutuste ja suuremahulise taristu kohandamise vajadusega. Valgas mõjutavad rahvastikumuutusi piirilinna asend, töökohtade piiratud hulk, vajadus korrastada linnaruumi ning tugevdada piirkonna atraktiivsust. Räpinas avaldub kahanemine väiksema keskuse kontekstis, kus peamisteks väljakutseteks on noorte lahkumine, rahvastiku vananemine ja kohaliku ettevõtluse piiratud arenguvõimalused.

Analüüsi põhjal selgus, et Narva, Valga ja Räpina ei rakenda ühtset rahvastiku kahanemisega toimetuleku mudelit. Narvas on kasvule suunatud eesmärgid põimunud kohanemispõhiste meetmetega, näiteks taristu ja teenuste ümberkorraldamisega. Valgas on olulisel kohal piiriülene koostöö, linnaruumi korrastamine ja piirkonna atraktiivsuse suurendamine. Räpina puhul tuleb kõige selgemalt esile olemasoleva elukeskkonna, teenuste ja kogukondliku toimimise säilitamisele suunatud lähenemine.

Töö eesmärk sai täidetud, sest analüüsi tulemusel selgitati välja, millised rahvastikumuutused iseloomustavad Narvat, Valgat ja Räpinat ning kuidas nende linnade kohalikud omavalitsused rahvastiku kahanemist mõtestavad ja sellele strateegiliselt reageerivad. Töö põhjal jõeldub, et rahvastiku kahanemist ei saa käsitleda üksnes demograafilise probleemina, kuna on seotud majanduslike, ruumiliste ja institutsionaalsete teguritega. Eesti kahanevate linnade puhul on oluline lähtuda realistlikest ja kohapõhistest arengustrateegiatest, mis arvestavad iga linna eripära, kohalikke ressursse ja pikaajalisi rahvastikutrende.

Population Shrinkage Processes in Estonian Cities: Strategies for Coping with Change

Ruben Pütt

Summary

Population shrinkage has become an important development process in many European cities. It affects not only population size, but also age structure, local economies, public services and the spatial development of cities. In Estonia, population decline is especially visible in smaller, peripheral and border-region towns, where it is often connected with population ageing, the out-migration of young people, limited employment opportunities and the need to adapt services and infrastructure.

The aim of this bachelor's thesis was to examine which coping strategies Estonian cities use under conditions of population shrinkage. The thesis focused on three border-region cities: Narva, Valga and Rāpina. These cities were selected because they differ in size, regional role and local context, while all of them have experienced long-term demographic decline.

The study combined quantitative and qualitative methods. Quantitative analysis was based on population data from Statistics Estonia for the period 2015–2025. These data were used to describe changes in population size, age structure and migration patterns. Qualitative analysis was based on local government development documents, comprehensive plans and three semi-structured expert interviews conducted with local government specialists. The material was analysed using descriptive statistics and qualitative content analysis.

The results show that population shrinkage in Estonia is spatially uneven and affects peripheral and economically weaker urban areas more strongly than larger growth centres. In the studied cities, shrinkage is expressed through population decline, ageing, youth out-migration, limited employment opportunities and the need to reorganise services and urban space.

In Narva, population shrinkage is strongly related to the transformation of a former industrial city, changes in the local economy and the city's border location. Narva's strategies combine growth-oriented goals, such as attracting investments and creating jobs, with adaptation-based measures, including the improvement of the urban environment and the reorganisation of services.

In Valga, population decline is influenced by its position as a border town and its close relationship with Valka in Latvia. Valga's approach emphasises cross-border cooperation,

urban renewal and improving the quality of the living environment. These measures show that the city is not only trying to restore growth, but also adapting to demographic change.

In R pina, population shrinkage appears in the context of a smaller local centre. The main challenges are youth out-migration, population ageing and limited local economic opportunities. R pina's strategy focuses mainly on maintaining local services, the existing living environment and community functions.

The comparison of the three cities shows that there is no single model for coping with population shrinkage. Local strategies depend on the city's size, location, economic structure, resources and governance capacity. The thesis concludes that population shrinkage should not be treated only as a demographic problem, but as a complex process connected with economic, spatial and institutional change. Shrinking cities need realistic and place-based development strategies that combine adaptation with efforts to maintain local quality of life, services and economic viability.

T nuavaldused

Soovin t nada oma juhendajat Anneli K hrikut asjalike n uannete, suunamise ja toetuse eest bakalaureusetöö koostamisel. Tema tagasiside ja juhendamine aitasid t   struktuuri, sisu selgemaks kujundada ning tööd lõpuni viia.

Samuti tänan kõiki intervjuudes osalenud eksperte, kes leidsid aega oma kogemuste ja teadmiste jagamiseks. Nende panus oli käesoleva uurimistöö jaoks väga oluline ning võimaldas paremini mõista rahvastiku kahanemisega seotud praktilisi väljakutseid ja lahendusi.

Kasutatud allikad:

Arslan Avar, A., Özçam Çive, Y., 2024. Rethinking planning and nature conservation through degrowth/post-growth debates. Futures 155, 103416. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2024.103416>

Beilmann, M., 2025. Kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimisviis. Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. Kättesaadav: <https://samm.ut.ee/kvantitatiivne-ja-kvalitatiivne-uurimisviis/> (vaadatud 11.05.2026).

Cai, C., Hu, Z., Rui, J., 2026. Rethinking urban shrinkage: An LLM-enhanced literature review of global landscapes and theoretical reconstruction of shrinking cities. Cities 171, 106775. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2026.106775>

Columbia University Mailman School of Public Health, n.d. Content analysis. Kättesaadav: <https://www.publichealth.columbia.edu/research/population-health-methods/content-analysis>

Durand, C., Hofferberth, E., Schmelzer, M., 2023. Planning beyond growth: The case for economic democracy within ecological limits. Journal of Cleaner Production 418, 140351. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.140351>

Eesti Teadusagentuur, 2023. Hea teadustava. Kättesaadav: https://eetika.ee/sites/default/files/2023-06/HEA%20TEADUSTAVA_2023.pdf (vaadatud 20.04.2026).

Ehnert, F., Kern, F., Borgström, S., Gorissen, L., Maschmeyer, S., Egermann, M., 2018. Urban sustainability transitions in a context of multi-level governance: A comparison of four European states. Environmental Innovation and Societal Transitions 26, 101–116. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2017.05.002>

Eraydin, A., Ozatağan, G., 2021. Pathways to a resilient future: A review of policy agendas and governance practices in shrinking cities. Cities 115, 103226. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103226>

Großmann, K., Adams, R.-M., Bolotova, A., Gunko, M., Lilius, J., Messerschmidt, S., Sandmann, L., 2024. Self-responsibilization, the municipality, and the state: Peripheralization shaping local initiatives in shrinking small towns. Cities 150, 105067. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105067>

- Haase, A., Rink, D., Grossmann, K., Bernt, M., Mykhnenko, V., 2017. Conceptualizing urban shrinkage. *Cities* 69, 86–95. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.05.001>
- Hackworth, J., 2014. The limits to market-based strategies for addressing land abandonment in shrinking American cities. *Progress in Planning* 90, 1–37. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2013.03.004>
- Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit, 2023. Ida-Virumaa arengustrategia 2023–2035. <https://www.narva.ee/documents/29877749/33672247/ME23-001Ida-Virumaa+Arengustrategia.pdf/526c4ab7-d824-4b66-b403-28fc4eb58fe9>
- Jin, Y., Liu, Y., Zhou, G., Sun, H., Wu, H., 2026. How does urban shrinkage influence urban resilience? Empirical evidence from Northeast China. *Habitat International* 167, 103646. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2025.103646>
- Jin, Y., Zhou, G., Sun, H., Fu, H., Wu, H., Liu, Y., 2024. Regrowth or smart decline? A policy response to shrinking cities based on a resilience perspective. *Sustainable Cities and Society* 108, 105431. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2024.105431>
- Kim, S., 2024. Are small cities disappearing? The policy responses to urban shrinkage oriented toward young people in Uiseong-gun, South Korea. *Cities* 155, 105450. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105450>
- Kim, S., Kim, E., 2026. Crime-mediated externalities of vacant housing: Impacts on housing prices from urban shrinkage and redevelopment contexts. *Cities* 173, 106997. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2026.106997>
- Kiviaho, A., Toivonen, S., 2024. Reimagining alternative future development trajectories of shrinking Finnish cities. *International Planning Studies* 29(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/13563475.2023.2259109>
- Liu, Y., Song, M., 2026. Societal impact assessment and differentiated governance of urban shrinkage in China. *Societal Impacts* 7, 100188. <https://doi.org/10.1016/j.socimp.2026.100188>
- Ma, F., Yoon, H., 2025. Urban shrinkage and its drivers: Time-series clustering and a panel model of Chinese cities. *World Development* 196, 107191. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2025.107191>
- Makkonen, T., Inkinen, T., 2022. Benchmarking the vitality of shrinking rural regions in Finland. *Journal of Rural Studies* 95, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.12.023>

- Mallach, A., Haase, A., Hattori, K., 2017. The shrinking city in comparative perspective: Contrasting dynamics and responses to urban shrinkage. *Cities* 69, 102–108. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.09.008>
- Marjanović, M., Lilius, J., 2025. Ignoring and denying, or why urban shrinkage remains off the agenda: Insights from the Netherlands and Finland. *Cities* 170, 106540. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2025.106540>
- Mäly, J., 2024. Grow or die! Land-use strategy mismatch in the ‘post-political’ metropolitan planning era. *Progress in Planning* 162, 100892. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2024.100892>
- Mladenović, L., Plevnik, A., Rye, T., 2022. Implementing national support programmes for sustainable urban mobility plans in a multilevel governance context. *Case Studies on Transport Policy* 10, 1686–1694. <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2022.06.007>
- Mykhnenko, V., 2023. Smart shrinkage solutions? The future of present-day urban regeneration on the inner peripheries of Europe. *Applied Geography* 155, 103018. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2023.103018>
- Narva Linnavalitsus, 2026. Narva linna üldplaneering 2035+. Seletuskiri. Kehtestatud 29.01.2026 Narva Linnavolikogu otsusega nr 18. Kättesaadav: https://dge.ee/maps/Narva-linn/dokumendid/kehtestatavad/2026_Narva_UP_seletuskiri.pdf
- Narva Linnavalitsus, 2023. Narva linna tegevuskava. Narva. Kättesaadav: <https://www.narva.ee> (vaadatud 24.02.2026).
- Narva Linnavolikogu, 2022. Narva linna arengukava 2035. Kinnitatud 30.06.2022 määrusega nr 15, muudetud 21.09.2023 määrusega nr 19. Narva. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/4031/0202/3018/Lisa_Arengukava2035.pdf (vaadatud 15.03.2026).
- Pavlova, K., 2025. Kahanemine ja tasaareng postsotsialistlikes linnades: Kohtla-Järve, Sillamäe ja Narva näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool, Humanitaarteaduste instituut. Kättesaadav: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/123231210/KAHANEMINE_JA_TASAARENG_POS TSOTSIALISTLIKES_LINNADES-libre.pdf

Peters, D.J., Hamideh, S., Marwa, G., 2018. Using entrepreneurial social infrastructure to understand smart shrinkage in small towns. *Journal of Rural Studies* 64, 39–49. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.10.001>

Räpina Vallavalitsus, 2025a. Lisa 1: Räpina valla hetkeolukord. Räpina. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/aktalisa/4060/1202/6020/Lisa%201_Rapina%20valla%20hetkeolukord.pdf#

Räpina Vallavalitsus, 2025b. Lisa 2: Räpina valla arengukava tegevuskava aastateks 2026–2029. Räpina. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/aktalisa/4060/1202/6020/Lisa%202_Rapina%20valla%20arengukava%20tegevuskava.pdf#

Räpina Vallavalitsus, 2025c. Räpina valla eelarvestrateegia aastateks 2026–2029. Räpina. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/aktalisa/4060/1202/6020/Lisa%203_Rapina%20valla%20eelarvestrateegia%20aastateks%202026-2029.pdf#

Räpina Vallavalitsus, 2023. Räpina valla üldplaneering. Kehtestatud Räpina Vallavolikogu 15.02.2023 otsusega nr 1-3/6. Kättesaadav: https://www.rapina.ee/wp-content/uploads/2024/11/Rapina_YP_Seletuskiri_.pdf

Räpina Vallavolikogu, 2025. Räpina valla arengukava 2035. Räpina. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktalisa/4060/1202/6020/Rapina%20valla%20arengukava%202035.pdf#> (vaadatud 15.03.2026).

Sroka, B.T., 2022. Urban shrinkage as a catalyst of a transition, revolving around definitions. *Sustainability* 14, 13203. Kättesaadav: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/20/13203> (vaadatud 08.02.2026).

Statistikaamet, 2025. Statistika andmebaas. Rände, rahvastiku, demograafia, ruumiandmed analüüsiks (k.a jooniste ja kaartide tegemiseks). Kättesaadav: <https://andmed.stat.ee>

Statistikaamet, 2025. RV0240: Rahvastik, 1. jaanuar soo, elukoha, aasta ja vanuse järgi. Kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV0240 (vaadatud 15.03.2026).

Tammaru, T., Kährik, A., Aasa, A., Kalm, K., Metspalu, P., Ideon, A., Sepp, V., Roose, A., Ojari, A., Tammis, T., Kalvo, R., Noorkõiv, R., Sooväli-Sepping, H., 2025. Üleriigilise

planeeringu asustuse arengustsenaariumite koonduring. Lõpparuanne. Kättesaadav: <https://www.riigiplaneering.ee/sites/default/files/documents/2025-07/%C3%9CRP%20Asustuse%20arengustsenaariumite%20uuring%20L%C3%B5pparuanne-2.pdf>

Valga Linnavalitsus, 2007. Valga linna üldplaneering. Seletuskiri (muudatustega seisuga 03.2021). Koostaja OÜ Tinter-Projekt. Kättesaadav: https://valga.ee/wp-content/uploads/2025/09/MUUDATUSTEGA_Uldplaneeringu-seletuskiri_03.2021.pdf

Valga Linnavalitsus, 2016. Valga linna üldplaneeringu 2030+ lähteseisukohad. Valga. Kättesaadav: <http://www.valgalv.ee/UserFiles/ehitus%20planeerimine/uldplan/05-12-16%20Valga%20%C3%9CP%20LSK.pdf> (vaadatud 24.02.2026).

Valga maakonna arengustrateegia 2035+, 2025. Valgamaa Arenguagentuur. Kättesaadav: https://valgamaa.ee/userfiles/valgamaa/Valga_maakonna_arengustrateegia_2035_.pdf

Valga maakonna arengustrateegia tegevuskava aastateks 2023–2027, 2023. Valgamaa Arenguagentuur. Kättesaadav: https://valgamaa.ee/userfiles/valgamaa/Lisa_1_Valga_maakonna_arengustrateegia_taiendatud_tegevuskava_2023-2027_.pdf

Valga Vallavolikogu, 2023. Valga valla arengukava aastani 2035+. Valga. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akti/4061/0202/3026/ValgaVVK%20Lisa%201_AK_uus.pdf (vaadatud 15.03.2026).

Xu, X., Ma, J., Sho, K., Seta, F., 2024. Urban Growth Divides: The inevitable structure of shrinking cities in urbanization evolution. Cities 154, 105638. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105638>

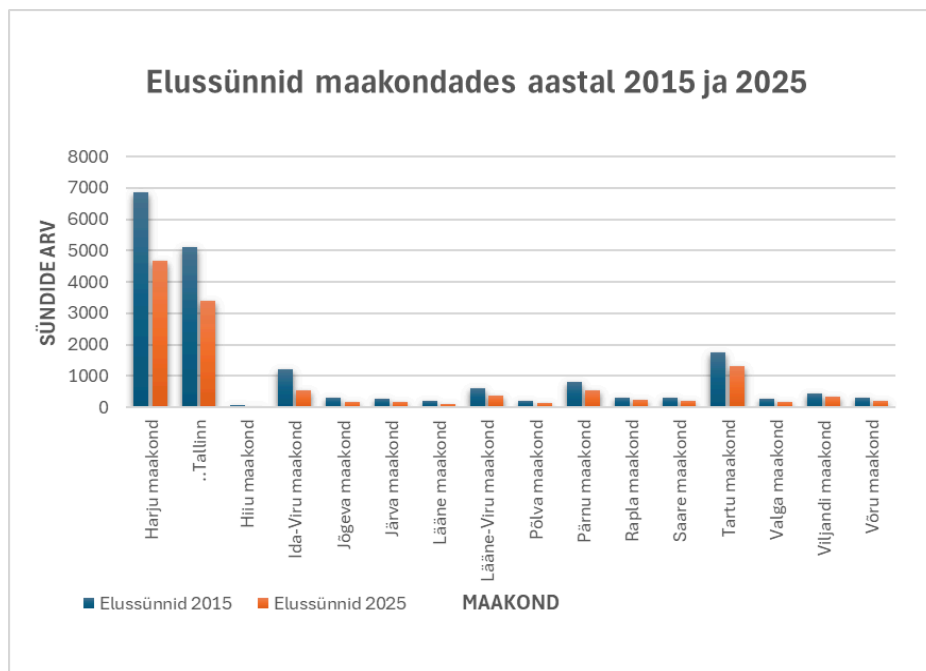
Zhang, X., Ochiai, T., 2024. Policy approaches to urban shrinkage: Growth versus adaptation strategies. Cities 154, 105300. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105300>

Zhang, Y., Ochiai, C., 2024. Urban shrinkage research: A systematic literature review. Urban and Regional Planning Review 11, 113–134. <https://doi.org/10.14398/urpr.11.113>

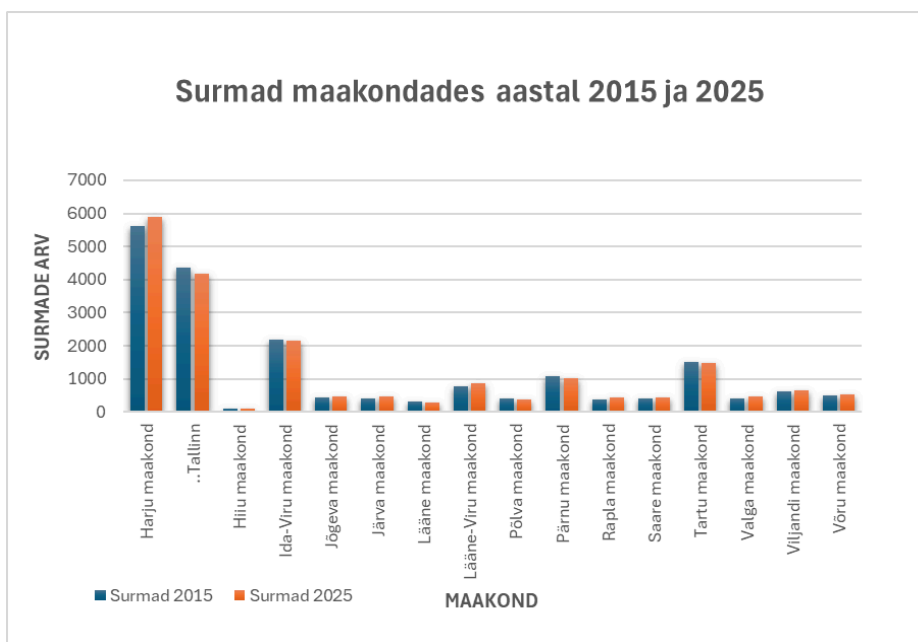
Uurimistöö koostamisel on kasutatud tehisintellekti Chatgpt abi keeleliseks toimetamiseks, tekstilõikude loogilisemaks ühtlustamiseks ja nõu küsimiseks. Autor on üle kontrollinud, vastutab täielikult sisuliste väidete ja kirjandusviidete korrektsuse eest. Sealhulgas töötanud läbi allikad, millele on kirjanduses viidatud ja on sisulise argumentatsioonide autor.

Lisad

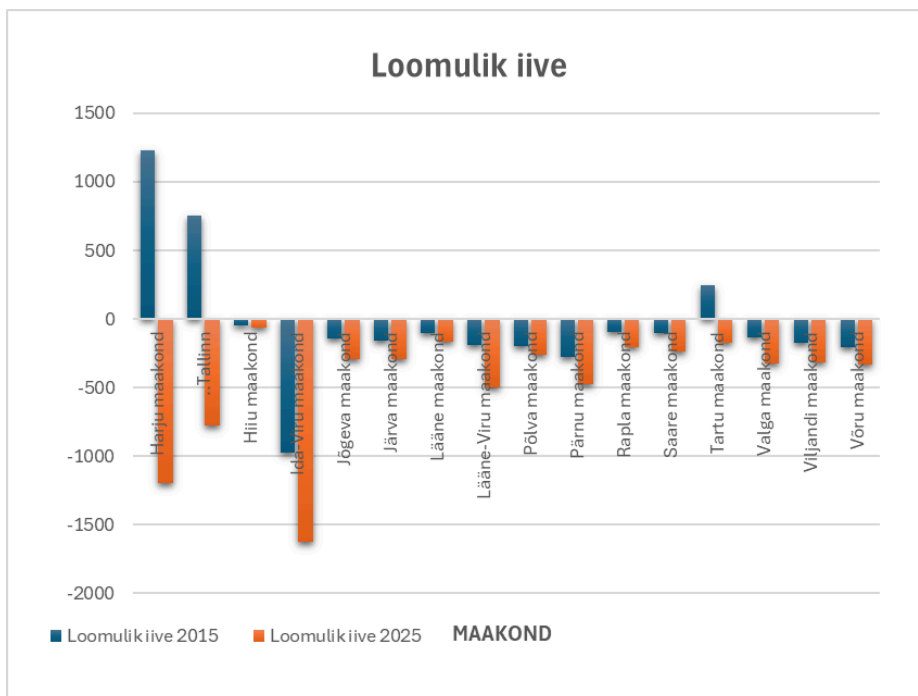
Lisa 1. Joonised

Joonis 1. Elussündide arv Eesti maakondades aastatel 2015 ja 2025. Joonis võrdleb elussündide arvu maakondade lõikes ning näitab, et sündide arv on võrreldaval perioodil vähenenud enamikus maakondades. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Joonis 2. Surmade arv Eesti maakondades aastatel 2015 ja 2025. Joonis võrdleb surmade arvu maakondade lõikes ning aitab hinnata loomuliku iibe kujunemist koos elussündide andmetega. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Joonis 3. Loomulik iive Eesti maakondades aastatel 2015 ja 2025. Joonis näitab elussündide ja surmade arvu vahet maakondade lõikes ning võimaldab võrrelda, kuidas loomulik iive on uuritaval perioodil muutunud. Andmed: Statistikaamet (2025), autori tehtud joonis.

Lisa 2. Intervjuu läbiviimine

Saadetud kiri emailile:

Tere (intervjueeritava nimi)

Mina olen Tartu Ülikooli geograafia eriala üliõpilane ning koostan uurimistööd teemal „Rahvastiku kahanemisprotsessid Eesti linnades: muutustega toimetulekute strateegiad“.

Uurimistöö eesmärk on analüüsida, kuidas kohalikud omavalitsused tajuvad rahvastiku kahanemist ning milliseid strateegiaid rakendatakse selle protsessiga toimetulekuks.

Sellega seoses soovin läbi viia poolstruktureeritud ekspertintervjuu Teie kui valdkonna spetsialistiga. Intervjuu kestus on ligikaudu 30 minutit ning seda on võimalik läbi viia Teile sobival ajal kas veebis või kohapeal. Teie töötate just sellisel ametikohal ja oleksite parim andma vajalikku sisendit minu uurimistöö tegemisse.

Intervjuu käigus käsitletakse järgmisi teemasid: rahvastiku muutused piirkonnas, omavalitsuse strateegiad ja meetmed, peamised väljakutsed ja tulevikusuunad.

Intervjuu salvestatakse ainult Teie nõusolekul ning saadud andmeid kasutatakse anonüümselt teadustöö eesmärgil.

Oleksin väga tänulik, kui leiaksite võimaluse intervjuus osaleda.

Parimate soovidega,

Ruben Pütt

Tartu Ülikool

Intervjuu vestluse sissejuhatus

Tere, mina olen Tartu Ülikooli geograafia üliõpilane Ruben. Suur tänu, et leidsite aega minuga vestelda.

Intervjuu kestab ligikaudu 30 minutit ning küsimused on jaotatud kuude teemaplokki: Taust ja roll, Rahvastiku muutuste tajumine, Strateegiline käsitus, Meetmed ja praktikad, Väljakutsed ja takistused, Tulevikuväljavaated.

Vestlus keskendub eelkõige Teie kogemustele ja hinnangutele nendes teemades.

Teie nõusolekul intervjuu salvestatakse ja salvestust kasutatakse ainult teadustöö eesmärgil. Kõiki saadud vastuseid kasutatakse anonüümselt.

(ootan kinnitust!)

On teil tekkinud küsimusi, enne kui asume intervjuu juurde?

(ootan kinnitust!)

Suurepärane, aitäh!

Kui Teil ei ole lisaküsimusi, siis alustame.

Ekspertintervjuu kava

1. Intervjuu üldinfo

Intervjuu tüüp: poolstruktureeritud ekspertintervjuu

Kestus: 30–45 minutit

Sihtgrupp: kohaliku omavalitsuse esindajad (planeerijad, arendusspetsialistid, juhid)

Eesmärk: selgitada, kuidas kohalikud omavalitsused tajuvad rahvastiku kahanemist ning milliseid strateegiaid ja meetmeid kasutatakse sellega toimetulekuks.

2. Intervjuu ülesehitus

Intervjuu jaguneb 6 plokiks:

Taust ja roll,

Rahvastiku muutuste tajumine,

Strateegiline käsitus,

Meetmed ja praktikad,

Väljakutsed ja takistused,

Tulevikuväljavaated.

3. Intervjuu küsimused koos täpsustustega

I. TAUST JA ROLL

1. Palun kirjeldage oma ametikohta ja peamisi tööülesandeid.

Milliste valdkondadega Te igapäevaselt tegelete? Kas Teie töö hõlmab ruumilist planeerimist või arengukavade koostamist?

2. Kui kaua olete selles omavalitsuses töötanud? Kas olete näinud pikemaajalisi muutusi piirkonna arengus?

II. RAHVASTIKU MUUTUSTE TAJUMINE

3. Kuidas Te kirjeldaksite rahvastiku muutusi teie piirkonnas viimase 10 aasta jooksul? Kas tegemist on pideva kahanemisega või on olnud ka stabiliseerumist? Millised trendid on kõige selgemad (nt vananemine, väljaränne, sisseränne)? Ääremaaline ala mõjutatus? Sõda Ukraina-Venemaa? Kaugus tähtsamatest asutustest.

4. Millised on Teie hinnangul peamised põhjused rahvastiku vähenemise taga? (Põhjused on pigem kohalikud või laiemad (riiklikud/globaalsed?)

5. Milliseid elanikkonnarühmi mõjutab kahanemine kõige enam? Kas noored lahkuvad rohkem kui teised? Kuidas see mõjutab tööjõudu ja teenuseid?

6. Kuidas Te ise tõlgendate rahvastiku kahanemist? (Probleem, paratamatu protsess või võimalus arenguks? Miks?)

III. STRATEEGILINE KÄSITLUS

7. Kas rahvastiku kahanemine on teie omavalitsuses teadlikult strateegilisel tasandil käsitletud? Kas see on arengukavades või muudes dokumentides otseselt välja toodud? Kui jah, siis kuidas seda käsitletakse?

8. Millised on peamised eesmärgid seoses rahvastiku muutustega? (Elanike arvu kasvatamine, stabiliseerimine või kohanemine väiksema elanikkonnaga?)

9. Kui hästi vastavad strateegiadokumentides seatud eesmärgid tegelikule olukorrale? Kas need on realistlikud? Kas praktikas tehakse midagi teistmoodi? (tähtis)

IV. MEETMED JA PRAKTIKAD

10. Milliseid konkreetseid meetmeid on rakendatud rahvastiku kahanemisega toimetulekuks? Palun tuua näiteid viimastest projektidest või otsustest.

A. Taristu ja ruum

11. Kuidas on kohandatud linnaruumi ja taristut väiksema elanikkonna tingimustes? Hooneid suletud või lammutatud? Alasid ümber kujundatud? Kas toimub tihendamine või vastupidi hajumine?

B. Teenused

12. Kuidas on rahvastiku vähenemine mõjutanud teenuste korraldust? Haridus (koolid, lasteaiad)? Sotsiaalteenused? Transport?

C. Kasv vs kohanemine

13. Kas teie omavalitsus keskendub pigem kasvu taastamisele või kohanemisele? Millised meetmed viitavad kasvule? Millised kohanemisele?

D. Kogukond ja ettevõtlus

14. Milline roll on kogukondadel rahvastiku kahanemisega toimetulekul? Kas kogukonnaalgatused on olulised? Kas neid toetatakse?

15. Kuidas püütakse meelitada uusi elanikke või ettevõtteid? Kas need meetmed on olnud edukad?

V. VÄLJAKUTSED JA TAKISTUSED

16. Millised on suurimad probleemid rahvastiku kahanemisega toimetulekul? Rahastus? Poliitilised piirangud? Inimressurss?

17. Millist rolli mängib riiklik poliitika? Kas riik toetab piisavalt? Kas on mingeid takistavaid regulatsioone?

18. Kui suur on kohaliku omavalitsuse otsustusvabadus? Kas saate ise strateegiaid kujundada või sõltute välisest raamistikust?

VI. TULEVIKUVÄLJAVAATED

19. Milline on Teie hinnangul piirkonna tulevik rahvastiku mõttes? Kas kahanemine jätkub? Kas on lootust stabiliseerumisele?

20. Milliseid muutusi oleks vaja, et olukorda parandada? Kohalikul tasandil? Riiklikul tasandil?

VII. LÕPUOSA

21. Kas on midagi olulist, mida me ei käsitlenud, kuid mis on teie hinnangul tähtis?

Lisa 3. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ruben Pütt,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Rahvastiku kahanemisprotsessid Eesti linnades: muutustega toimetulekute strateegiad,

mille juhendaja on Anneli Kährik,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ruben Pütt

18.05.2026